

Korupce a její vliv na politickou kulturu

Petr Bartuška

Bakalářská práce
2016

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Institut mezioborových studií
akademický rok: 2015/2016

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Petr Bartuška**
Osobní číslo: **H138001**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Korupce a její vliv na politickou kulturu**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v SR UTB ve Zlíně 7/2014, včetně příloh, případně podle dalších materiálů. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- na vymezení základních pojmů, průvodních jevů a následků, které se dotýkají zadaného tématu;
- na korupci a její vliv na negativní vnímání politické kultury v ČR;
- na možnosti nápravy v kontextu se sociální pedagogikou;
- na politickou kulturu a voliče.

Součástí práce bude průzkum zaměřený na zjištění jak korupce na politické scéně v ČR ovlivňuje voliče z hlediska jejich zájmu o politiku a z hlediska využití jejich volebního práva.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

DOČEKALOVÁ, P., ŠVEC, K. a kol. Úvod do politologie. 1.vyd. Praha: Grada Publishing 2010, s.263. ISBN 978-80-247-2940-4.

SKOVAJSA, M. Politická kultura. Vyd. 1. Praha: Karolinum 2006, s.207. ISBN 80-246-1136-8.

SMITH, Michael L. Vnímání a realita korupce v České republice. 1.vyd. Praha: Institut pro sociální a ekonomické analýzy 2008, s.115. ISBN 978-80-903316-4-8.

ŠTIČKA, M. a kol. Korupce a protikorupční politika ve veřejné správě. Vydání neuvedeno. Praha: Transparency International 2008, s.212. ISBN 978-80-87123-04-1.

VODIČKA, K. CABADA, L. Politický systém České republiky. 3.vyd. Praha: Portál 2011, s.486. ISBN 978-80-7367-893-7.

Seznam doporučené literatury bude doplněn dle její použitelnosti v Projektu bakalářské práce.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Mgr. Zdeněk Šigut, Ph.D.

Institut mezioborových studií

Datum zadání bakalářské práce:

4. prosince 2015

Termín odevzdání bakalářské práce:

29. dubna 2016

Ve Zlíně dne 4. prosince 2015

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
ředitel ústavu

Prohlašuji, že

- beru na vědomí, že odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí, že jeden výtisk bakalářské práce bude uložen v příruční knihovně Fakulty humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně a jeden výtisk bude uložen u vedoucího práce;
- byl/a jsem seznámen/a s tím, že na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 2 a 3 autorského zákona mohu užít své dílo – bakalářskou práci nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen připouští-li tak licenční smlouva uzavřená mezi mnou a Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně s tím, že vyrovnání případného přiměřeného příspěvku na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše) bude rovněž předmětem této licenční smlouvy;
- beru na vědomí, že pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tedy pouze k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům;
- beru na vědomí, že pokud je výstupem bakalářské práce jakýkoliv softwarový produkt, považují se za součást práce rovněž i zdrojové kódy, popř. soubory, ze kterých se projekt skládá. Neodevzdání této součásti může být důvodem k neobhájení práce.

Prohlašuji,

- že jsem na bakalářské práci pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.
- že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

V Brně 24. 4. 2016

.....
podpis diplomanta

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce se zabývá dvěma fenomény – korupcí a politickou kulturou, po-
tažmo jejich vztahem. V první kapitole je vymezen pojem „korupce“, jsou zde uvedeny její
jednotlivé druhy a formy, jakož i její příčiny a důsledky. Ve druhé kapitole je pozornost
zaměřena na pojem „politická kultura“. Vedle vymezení tohoto pojmu jsou zde zmíněny i
typy politické kultury a faktory, jež ji ovlivňují. Ve třetí kapitole jsou rozebrány výsledky
výzkumného šetření ke zjištění případného vlivu korupce na politickou kulturu u nás.

Klíčová slova: korupce, politická kultura, úplatkářství

ABSTRACT

The thesis concerns two phenomena – corruption and political culture, and hence their rela-
tionship. In the first chapter, the author defines the concept of „corruption“, describing its
types and forms, as well as its causes and consequences. In the second chapter, the author
focuses his attention on the concept of „political culture“. Along with the definition he
describes the types of political culture and the factors influencing it. In the third chapter,
the author analyses the results of a survey targeted at the effect of corruption on the politi-
cal culture in this country.

Keywords: corruption, political culture, bribery

Poděkování, motto a čestné prohlášení, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická, nahraná do IS/STAG jsou totožné ve znění:

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 KORUPCE	11
1.1 VYMEZENÍ POJMU „KORUPCE“	11
1.2 DRUHY KORUPCE	14
1.2.1 Vnitřní korupce mezi zaměstnanci ve veřejném sektoru	16
1.2.2 Korupce ve veřejném sektoru.....	16
1.2.3 Korupce v soukromém sektoru	17
1.2.4 Politická korupce.....	18
1.2.5 Korupce v municipalitách	18
1.2.6 Korupce v médiích	18
1.2.7 Korupce ve sportu	19
1.3 FORMY KORUPCE.....	19
1.3.1 Úplatkářství	20
1.3.2 Nepotismus.....	20
1.3.3 Klientelismus.....	21
1.3.4 Další formy korupce.....	22
1.4 PŘÍČINY A DŮSLEDKY KORUPCE	23
1.4.1 Příčiny korupce	24
1.4.2 Důsledky korupce.....	26
2 POLITICKÁ KULTURA	29
2.1 VYMEZENÍ POJMU „POLITICKÁ KULTURA“	29
2.2 TYPY POLITICKÉ KULTURY	36
2.3 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ POLITICKOU KULTURU	39
II PRAKTICKÁ ČÁST	42
3 VLIV KORUPCE NA POLITICKOU KULTURU	43
3.1 METODOLOGIE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	43
3.1.1 Cíl výzkumného šetření, hypotézy	43
3.1.2 Charakteristika použitých metod.....	44
3.1.3 Organizační otázky výzkumného šetření	45
3.2 CHARAKTERISTIKA VÝBĚROVÉHO SOUBORU	45
3.3 VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	47
3.3.1 Celkové vnímání politické kultury u nás ze strany respondentů.....	47
3.3.2 Politici s nejlepší politickou kulturou u nás	48
3.3.3 Politici s nejhorší politickou kulturou u nás.....	50
3.3.4 Rozšíření korupce u nás podle názoru respondentů	52
3.3.5 Osobní zkušenost respondentů s korupcí	53
3.3.6 Míra ovlivnění politické kultury u nás korupcí	54
3.3.7 Způsob ovlivnění politické kultury korupcí	56
3.3.8 Názory na další působení zkorumpovaného politika v politice	57
3.3.9 Názory respondentů na možnosti omezení vlivu korupce na politickou kulturu u nás	58

3.4	VERIFIKACE HYPOTÉZ	60
3.5	NÁVRHY A DOPORUČENÍ	61
ZÁVĚR		64
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY		66
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK		72
SEZNAM OBRÁZKŮ		73
SEZNAM TABULEK		74
SEZNAM PŘÍLOH		75

ÚVOD

K poměrně často používaným pojmům současnosti náleží vedle jiných i pojmy „korupce“ a „politická kultura“, a to jak ze strany odborníků, tak i novinářů a obyčejných občanů. Mohlo by se tedy na první pohled zdát, že význam zmíněných pojmů je ustálený a že je lze bez problémů vymezit. Zatímco pojem „politická kultura“ se vyskytuje nejčastěji v souvislosti s výskytem negativních politických událostí, kdy občané vyjadřují nespokojenost s politikou a zvláště se stěžejními politickými aktéry či politickými institucemi, pak pojem „korupce“ tuto oblast výrazně přesahuje do státní správy a samosprávy a v některých případech i do soukromého sektoru. Ve vztahu k politické kultuře panuje u nás přesvědčení, že je v porovnání se západními zeměmi na nižší úrovni. V případě korupce je pak naopak rozšířen názor, že je u nás oproti civilizovanému světu výrazněji více rozšířená.

Téma této bakalářské práce je do jisté míry průsečíkem obou těchto fenoménů, neboť se zabývá vlivem korupce na politickou kulturu. Již jen z faktu, že korupce je negativní sociální jev, lze jednoznačně dovodit, že tento jev má na politickou kulturu pouze negativní dopady. Lze totiž předpokládat, že zcela negativní jev by mohl mít na politickou kulturu pozitivní vliv. Za této situace tak lze proto v rámci působení korupce na politickou kulturu uvažovat o tom, do jaké míry korupce politickou kulturu negativně ovlivňuje.

Cílem této práce je v první řadě vymezit dva základní pojmy, které prolínají celou prací, a to pojmy „korupce“ a „politická kultura“. Za tím účelem je vypracována literární rešerše, která oba pojmy objasňuje. Dalším cílem je zjistit, do jaké míry korupce podle subjektivního názoru respondentů ovlivňuje politickou kulturu u nás. Tato skutečnost byla zjišťována prostřednictvím empirického výzkumného šetření, který zjišťoval subjektivní vnímání dopadu korupce na politickou kulturu u nás.

Tato práce je svým charakterem analyticko-empirická. Ke splnění vytýčených cílů práce, jež jsou uvedeny níže, bylo využíváno teoretického i praktického přístupu ke studiu zvolené problematiky. Tomuto přístupu ostatně odpovídá i struktura práce, která sestává ze dvou relativně samostatných, avšak navzájem propojených částí. První část je teoretická, v níž je obsaženo vymezení obou fenoménů, které stojí v centru pozornosti této práce – korupce a politické kultury. Další část je empirická, přičemž je v ní zkoumán názor na eventuální vliv korupce na politickou kulturu u nás v rámci běžné populace.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 KORUPCE

Problematika korupce, které je věnována tato kapitola, je předmětem zkoumání celé řady vědních oborů. Vzhledem k tomu, že je korupce hlavně společenským jevem, jedná se takříkavě výlučně o společenské vědy, z nichž je zapotřebí zmínit zejména sociologii, právo, politologii, etiku, kriminologii či ekonomiku. Ve zmíněných vědách však nepanuje shoda, co vše lze pojmem „korupce“ označovat. Ačkoliv převážná část společenských věd dává korupci do spojitosti s veřejným sektorem, v např. ekonomii nebo kriminologii je jednou z uvažovaných forem korupce zvýhodňování věřitele, kde účastníkem korupčního jednání není státní úředník. Společným rysem korupce je tak zneužití vlivu při rozhodování o majetku (penězích) na úkor třetí osoby.

1.1 Vymezení pojmu „korupce“

Při vymezení pojmu „korupce“ je možno vyjít z jeho etymologie. Tento pojem má přitom svůj původ v latinském *corruptiō*, což značí zkažení či podplácení, přičemž uvedený výraz je odvozen od pojmu *corrumpere* (příčestí *trpneccorruptus*), čili zmařit, zkažit či uplácat, jenž je složeninou ze slov *com-* (:kom-) a *rumpere*, tj. zlomit nebo zrušit.¹ Samotný pojem „korupce“ bývá do českého jazyka překládán za využití výrazů znečištěný, zkažený, zvrácený, mravně zvrácený, zvrhlý či podplácený.²

V českém jazyce bývá pod pojmem „korupce“ obvykle míněno úplatkářství, avšak tento pojem bývá chápán i širěji. Je tomu tak např. v anglosaském pojetí, kde je často uváděna následující definice korupce, které autorem je Nye: „Chování, které se odchyluje od ‚formálních povinností‘ veřejné role pro soukromé (osobní, rodinné, nebo skupinově orientované zájmy, pro finanční nebo statusový zisk, a dále jakékoliv chování, které porušuje pravidla za účelem zvýšení soukromého vlivu.“³

V našem prostředí se pojetí pojmu „korupce“ od tohoto širšího pojetí odlišuje především širší obsah předmětného pojmu. Pokud u nás bývá obvykle za korupci považováno toliko podplácení a úplatkářství, pak ve vyspělých západních demokraciích bývá pod tento pojem zahrnována daleko širší paleta negativních jevů. V publikaci *Korupce na český způ-*

¹ REJZEK, J. *Český etymologický slovník*. 2., nezměn. vyd. Voznice: Leda, 2012, s. 313.

² VOLEJNÍKOVÁ, J. *Korupce v ekonomické teorii a praxi*. Praha: ProfessConsulting, 2007, s. 14.

³ NYE, J. S. *Corruption and Political Development: A Cost-Benefit Analysis*. In: *American Political Science Review*, 1967, vol. 61, 2, s. 417.

sob(1999) je k této skutečnosti uvedeno následující: „V zemích Západní Evropy jsou do korupce zahrnovány i takové jevy jako například vydírání ze strany úředníků nebo politiků, zneužití postavení a pravomocí, zpronevěra veřejných prostředků, braní provize z veřejných zakázek, zvýhodňování známých a příbuzných, tj. klientelismus a nepotismus.“⁴

Poměrně stručné vymezení korupce používá mezinárodní nevládní organizace Transparency International, která vznikla v roce 1996, a předmětem jejíž činnosti je boj proti korupci.⁵ Zmíněná organizace vymezuje korupci jako „... zneužití svěřené moci k osobnímu prospěchu.“⁶ Do jisté míry modifikovanou definici korupce podává publikace autorů z Transparency International Česká republika *Korupce a protikorupční politika ve veřejné správě* (2008), podle níž se jedná o „... zneužití pravomocí za účelem získání nezaslouženého osobního prospěchu.“⁷ Jejich vymezení je však doplněno i následujícím konstatováním: „Znamená takové jednání představitelů veřejného sektoru (ať už se jedná o politiky nebo státní úředníky), jímž se nedovoleně a nezákonně obohacují prostřednictvím zneužívání pravomocí, které jim byly svěřeny.“⁸ Z těchto definic je zřejmé, že se zaměřují na podstatu korupčního jednání. Citovaný dodatek pak ukazuje, že Transparency International spojuje korupci pouze s veřejným sektorem, byť tento jev ze své podstaty může zasahovat i sektor soukromý či dokonce sport.

O tom, že korupce není nikterak novým jevem, svědčí i to, že se s jejím vymezením lze setkat v encyklopedicky pojatém díle, jež vycházelo v období let 1930 až 1943 – v Ottově slovníku naučném nové doby, který navazoval na Ottův slovník naučný. Zde byla korupce vymezena jakožto „... jednání, kterým se na určitou osobu působí, aby jednala buď proti dobrým mravům, nebo proti svým povinnostem, ať již úředním, nebo morálním.“⁹ V této definici je sice výslovně zmiňována pouze osoba, která má být korumpována, avšak implicitně v sobě zahrnuje i osobu, která na korumpovanou osobu působí, tj. osobu, která ko-

⁴ FRIČ, P. a kol. *Korupce na český způsob*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství G plus G, 1999, s. 12 a 13.

⁵ *Transparency International: Our history* [online]. © Transparency International, 2015. [cit. 2015-12-29]. Dostupné z: <<http://www.transparency.org/whowere/history>>.

⁶ *Transparency International: How do you define corruption?* [online]. © Transparency International, 2015. [cit. 2015-12-29]. Dostupné z: <<http://www.transparency.org/what-is-corruption/>>.

⁷ ŠTIČKA, M. a kol. *Korupce a protikorupční politika ve veřejné správě*. Praha: Transparency International - Česká republika, 2008, s. 18.

⁸ Tamtéž.

⁹ *Ottův slovník naučný nové doby: dodatky k velikému Ottovu slovníku naučnému. Díl 3, sv. 2. Konkurs - Majo*. Praha: J. Otto, 1935, s. 768.

rumpuje. Za korupční jednání je v této definici považováno nikoliv jen jednání protiprávní, ale i jednání v rozporu s morálkou.

Jiné vymezení pojmu „korupce“ nabízí manuál Ministerstva vnitra: „Korupce je transakce zpravidla mezi dvěma stranami. Jedna strana nabízí nebo poptává neoprávněnou výhodu za rozhodování ve věcech obecného zájmu. Je třeba si uvědomit, že u každé korupční operace je vždy poškozena i třetí strana. Tou může být například *zákazník, pacient*, nebo obecně *daňový poplatník*, který důsledky korupčního jednání pocítí na výši svých daní, na způsobu nekvalitně poskytovaných veřejných služeb nebo zvýšených cen.“¹⁰ Tato definice zahrnuje nikoliv jen podstatu korupčního vztahu, nýbrž současně uvádí i jednotlivé jeho strany a v neposlední řadě i obvyklé dopady na osoby, které nejsou na korupčním vztahu zainteresovány. V manuálu jsou demonstrativně uvedeny i některé formy korupčního jednání – příslibení, nabízení či poskytnutí úplatku s cílem ovlivnit něčí jednání či rozhodnutí. Z dalších forem jsou zde takto uvedeny žádost o úplatek nebo samotné jeho přijetí.

Poměrně výstižnou definici korupce lze nalézt také v publikaci *Korupce a úplatkářství* (2011), přičemž podle ní je to „... jednání, kterým se na určitou osobu působí různými prostředky, zpravidla prostými přímého fyzického násilí, aby osoba jednala buď proti dobrým mravům nebo proti svým úředním nebo morálním povinnostem.“¹¹ Citované vymezení poukazuje na hranici mezi korupcí a dalšími odlišnými formami trestné činnosti, přičemž se tím, že vylučuje přímé fyzické násilí, vymezuje vůči vydírání a útisku.

Z právního hlediska je možno korupci chápat jako porušování platných právních předpisů a norem a odchýlení se od nich. Poněvadž nelze veškeré myslitelné korupční aktivity obsáhnout normami trestního práva, bývá v širším chápání korupce vymezována coby odchylka od etických norem, eventuálně jakožto činnost poškozující veřejný zájem.¹²

Z výše uvedených definic pojmu „korupce“ je zřejmé, že se navzájem i poměrně výrazně odlišují. Není to však nijak překvapující, neboť pro jev tak různorodý a dynamický, jakým korupce bezesporu je, lze nalézt či formulovat univerzální definici jen velmi obtížně. V obecné rovině je možno konstatovat, že jde o společenský vztah mezi subjektem, jenž

¹⁰Společně proti korupci. Protikorupční manuál pro občany [online]. Praha: Ministerstvo vnitra, 2011. [cit. 2015-12-29]. Dostupné z: <<http://www.mvcr.cz/soubor/manual-protikorupcni-manual-pro-obcany-jednostranny-tisk.aspx>>.

¹¹ CHMELÍK, J., TOMICA, Z. *Korupce a úplatkářství*. Praha: Linde, 2011, s. 15.

¹² DUFKOVÁ, I., ZLÁMAL, J. *Korupce*. Praha: Střední policejní škola Ministerstva vnitra, 2005, s. 5.

nabízí nebo poskytuje určitou úplatu či prospěch (jedná se o uplácejícího) a subjektem, jenž úplatu nebo prospěch vyžaduje či přijímá (zde jde o upláceného). Aby se jednalo o korupci, musí mezi prospěchem a výhodou existovat zřejmý příčinný vztah.¹³

Na chápání toho, co je korupce, má vliv celá řada faktorů. Vedle územních vlivů, popřípadě vlivů politických, je třeba zmínit rovněž mravní stav společnosti a v neposlední řadě i individuální přístup a zkušenosti toho kterého jedince. Není proto nijak překvapující, že to, co je míněno jako motivační složka platu, odměna úředníka dosazeného státem do dozorcí rady apod., mohou někteří jedinci vnímat coby státem chráněné a organizované korupční jednání.

1.2 Druhy korupce

Z předchozího výkladu vyplynulo, že korupce je poměrně rozsáhlým a různorodým jevem. Vzhledem k této skutečnosti je možno korupci různým způsobem členit. Základní dělení korupce je založeno na klasifikačním kritériu jejího dopadu. V souladu s ním je korupce dělena na tzv. „velkou“ a „malou“. Velká korupce se sice nevyskytuje příliš často, avšak je v porovnání s malou korupcí daleko závažnější, neboť má na společnost obrovský materiální dopad. Tento druh korupce bývá spjat s politickými špičkami i čelními představiteli veřejného života. Vyskytuje se v celé řadě podob, z nichž nejčastější bývají níže uvedené:¹⁴

- zpronevěra prostředků a majetku z veřejných zdrojů;
- nehospodárné nakládání s veřejnými zdroji;
- soukromý prospěch z privatizace;
- zneužívání veřejné moci při rozhodování o veřejných zakázkách;
- přidělování monopolních a kvazi monopolních licencí;
- nepotismus, klientelismus, eventuálně i prodej pozic;
- zisk důležitých informací, které nejsou běžně dostupné;
- zločiny bílých límečků.

¹³ PETROVSKÝ, K. *Korupce po česku, aneb, Korupce očima průměrného Čecha*. Vyd. 1. Praha: Eurolex Bohemia, 2007, s. 22.

¹⁴ DANČÁK, B., HLOUŠEK, V., ŠIMÍČEK, V. *Korupce: projevy a potírání v České republice a Evropské unii*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2006, s. 13.

O malé (nebo též byrokratické) korupci je možno v první řadě uvést, že je opakem korupce velké. V porovnání s tzv. velkou korupcí je na ní zainteresováno daleko více účastníků, avšak výše úplatků je zde nepoměrně nižší. V některých zemích není vyloučeno, že tyto vzory korupce jsou akceptovány jako vžitá a daná a jako takové jsou vnímány jakožto nezbytná součást kultury. Malá korupce má spíše dopady na každodenní život lidí, neboť záleží zvláště v drobných úplatcích ve službách a dále má souvislost s rozhodováním orgánů státní správy a samosprávy.¹⁵

Malá korupce se ponejvíce vyskytuje v následujících podobách:¹⁶

- podplácení úředníků;
- záměrně nepřehledná regulace;
- zatemňování pravidel – může se vyskytovat buďto jako úzkoprsé lpění na postupech nebo naopak jako využívání jejich flexibility;
- špatná organizace – její podstata tkví v nejasných vztazích subordinace (nadřazenosti a podřazenosti) a v netransparentnosti;
- zneužívání pravomocí, jež vyplývají z dozorové (kontrolní) činnosti veřejné správy.

Shora uvedené základní rozlišení korupce na velkou a malou má svůj význam z hlediska adekvátní volby postupů jejího potírání, poněvadž protikorupční opatření by neměla směřovat buď jen proti velké či jen proti malé korupci. Takový přístup totiž nutně kontraproduktivně vyvolává sociální napětí.

Vedle tohoto základního dělení existuje řada dalších taxonomií korupce, které jsou založeny na různých klasifikačních kritériích. Pro uvědomení si šíře výskytu korupce má význam její dělení podle oblastí, v nichž se vyskytuje. V tomto ohledu lze rozlišovat vnitřní korupci mezi zaměstnanci ve veřejném sektoru, dále korupci ve veřejném sektoru, korupci v soukromém sektoru, politickou korupci, korupci v municipalitách, mediální korupci a korupci ve sportu.¹⁷

¹⁵ DANČÁK, B., HLOUŠEK, V., ŠIMÍČEK, V. *Korupce: projevy a potírání v České republice a Evropské unii*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2006, s. 13.

¹⁶ Tamtéž, s. 14.

¹⁷ Viz např. *Zpráva o korupci v ČR a o možnostech účinného postupu proti tomuto negativnímu společenskému jevu* [online]. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, nedatováno. [cit. 2015-12-31]. Dostupné z: <<http://www.comrad.cz/item110a.htm>>, VOLEJNÍKOVÁ, J. *Korupce v ekonomické teorii a praxi*. Praha: ProfessConsulting, 2007, s. 21 až 24. aj.

1.2.1 Vnitřní korupce mezi zaměstnanci ve veřejném sektoru

Za vnitřní korupci mezi zaměstnanci ve veřejném sektoru je označována korupce ve vnitřním úředním styku. Zpravidla k ní dochází v důsledku porušováním řádných rozhodovacích mechanismů příslušných pracovníků, kteří disponují veřejnou mocí a postavením ve veřejném sektoru. K tomuto je ovšem zapotřebí doplnit, že zaměstnanci ve veřejném sektoru nemají oficiální zmocnění k dříve naznačeným vzájemným „kompromisům“. Tento druh korupce lze úspěšně eliminovat zvláště kvalitně uskutečňovanou personální politikou, transparentností práce ve veřejném sektoru a zejména účinnou vnitřní a vnější kontrolou. Vnitřní korupce se vyskytuje obdobně i mezi politiky.¹⁸

1.2.2 Korupce ve veřejném sektoru

Z korupce ve veřejném sektoru je zapotřebí za obzvláště nebezpečnou pro společnost označit korupci související s nakládáním s majetkem ekonomických subjektů, v nichž má stát majoritní nebo minoritní podíl majetku. Nejedná se však ani zdaleka o jediný projev korupce ve veřejném sektoru. Náleží sem i případy, kdy jsou úředníky ve veřejných institucích a ve veřejné správě neoprávněně vydávány nejrůznější certifikáty, různé průkazy (občanské, řidičské, zbrojní, k motorovým vozidlům aj.), koncese k provozování služeb, povolení k pobytu cizinců apod. O korupci ve veřejném sektoru je třeba hovořit i tehdy, jestliže úředníci poskytují neoprávněně nejrůznější informace, byť jsou ve vztahu k nim vázáni povinností mlčenlivosti. Velmi častá je i realizace zmanipulovaných veřejných soutěží. Nebývá rovněž žádnou výjimkou, že je ze strany státních úředníků ovlivňována věcná správnost či včasnost jimi vydávaných osvědčení, posudků, rozhodnutí a konečných stanovisek. Toto ovlivňování směřuje ke zvýhodnění určitých osob (ať již fyzických či právnických) oproti jiným žadatelům. Nežádá úředníci vydávají svá rozhodnutí na základě nesprávných nebo nedostatečných podkladů. V některých případech úředníci neoprávněně upouští od sankcí. Korupce v této sféře je nebezpečná hlavně v policii, ve zpravodajských službách, ve státním zastupitelství, v soudech či správních institucích (např. finanční úřady, Národní bezpečnostní úřad, Komise pro cenné papíry atp.), neboť se jedná o instituce, které by samy měly s korupcí bojovat. U těchto institucí jde hlavně o získávání informací

¹⁸Zpráva o korupci v ČR a o možnostech účinného postupu proti tomuto negativnímu společenskému jevu [online]. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, nedatováno. [cit. 2015-12-31]. Dostupné z: <<http://www.comrad.cz/item110a.htm>>.

týkajících se výsledků šetření či o chystaných akcích, popřípadě i o zajištění beztrestnosti pro osobu, která korumpuje. Průvodním jevem korupce je i kompromitování podplácených osob. Bezprostředním cílem korupčního jednání bývá mnohdy budování mocenské pozice vztahů závislosti k zabezpečení prosazování zájmu ze strany podplácejícího. Pro omezení korupce ve veřejném sektoru má velký význam pěstování sebevědomí a profesní hrdosti úředníků. Osvědčeným opatřením v boji proti korupci je rotace nejvíce exponovaných služebních funkcí. Pro co největší eliminaci korupce ve veřejném sektoru je nezbytné i to, aby byly rozhodovací procesy doprovázeny podrobným popisem, a to včetně myšlenkových procesů. Jako velmi účelná se v tomto směru ukazuje i efektivní vnitřní a vnější kontrola doprovázená maximální transparentností činnosti úřadů a institucí.¹⁹

1.2.3 Korupce v soukromém sektoru

Korupce v soukromém sektoru tkví v uplácení prostředníka v rámci přidělování kontraktů. V boji proti korupci ve veřejném sektoru je nezbytné postihovat především ty zasažené oblasti, jež mají význam z hlediska udržení stability státu. V této souvislosti je možno zmínit, že existují některé oblasti soukromého sektoru, v nichž je ze strany státu uplatňován zvláštní výkon státního dozoru zákonnými prostředky. Takovými oblastmi jsou např. penzijní fondy, investiční fondy, stavební spořitelny, stavebnictví, energetika či zdravotnictví. Uvedené se však netýká bank. Do budoucna se jeví jako vhodné, aby oblasti, v nichž dochází k soukromoprávnímu nakládání se státním majetkem, byly přesně specifikovány vhodnou formou, a sice prostřednictvím zvláštního zákona o ochraně veřejného zájmu, eventuálně úpravami stávajících právních předpisů (zákona č. 159/2006 o střetu zájmů, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, ve znění pozdějších předpisů apod.). Korupcí je zasaženo rovněž drobné a střední podnikání, které tak tvoří součást konkurenčního boje. V tomto ohledu je korupce mnohdy překážkou normálního fungování tržních mechanismů. Proto nemůže být boj proti korupci v soukromém sektoru záležitostí výlučně soukromých subjektů, nýbrž i státních institucí. Z uvedeného je tak

¹⁹Zpráva o korupci v ČR a o možnostech účinného postupu proti tomuto negativnímu společenskému jevu [online]. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, nedatováno. [cit. 2015-12-31]. Dostupné z: <<http://www.comrad.cz/item110a.htm>>.

zřejmé, že se boj proti korupci v soukromém sektoru musí stát celospolečenským zájmem. Tento boj mohou výrazně podpořit také profesní spolky, nevládní aktivity a organizace.²⁰

1.2.4 Politická korupce

Pod pojem „politická korupce“ je možno podřadit hlavně nestandardní vztahy, které politici navazují se soukromým sektorem. V jejich důsledku dochází k narušení rovnosti občanů nebo firem ve vztahu k veřejným činitelům. Politici mají reálnou možnost využívat svého vlivu pro nepatřičné zásahy do procesu rozhodování v politice nebo veřejné správě. Součástí politické korupce je i nezákonné a netransparentní financování politických stran.²¹ Pokud neexistují transparentní způsoby financování politických stran bránící korupci, potom je korupce politiků a politických stran v zásadě neodvratitelná. Tím zároveň dochází k posunutí politického zprostředkování zájmů směrem k získávání neoprávněných výhod movitými korumpujícími subjekty.²²

1.2.5 Korupce v municipalitách

Municipality, tedy města a obce, jsou základním stupněm územní samosprávy. V rámci svých regionů disponují nezávislými pravomocemi a odpovědnostmi při zabezpečování svěřených úkolů. Rovněž na této úrovni je korupce poměrně častým jevem, přičemž se jí účastní volení představitelé samospráv, tj. starostové a členové obecních zastupitelstev. Korupce v municipalitách má úzkou vazbu na politickou korupci a na korupci ve veřejné správě.²³

1.2.6 Korupce v médiích

Korupce v médiích (nebo též mediální korupce) souvisí s jejich vlivem na veřejnost. Tímto faktem je současně dána i její závažnost. Právě zmíněný vliv vede některé novináře k pokusům využít jej pro svůj osobní prospěch. Podstatou mediální korupce je zejména manipulace s informacemi, jež ve svém důsledku mohou vést k získání politické moci.

²⁰Zpráva o korupci v ČR a o možnostech účinného postupu proti tomuto negativnímu společenskému jevu [online]. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, nedatováno. [cit. 2015-12-31]. Dostupné z: <<http://www.comrad.cz/item110a.htm>>.

²¹VOLEJNÍKOVÁ, J. *Korupce v ekonomické teorii a praxi*. Praha: ProfessConsulting, 2007, s. 23.

²²DAVID, V., NETT, A. *Korupce v právu mezinárodním, evropském a českém*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 65.

²³VOLEJNÍKOVÁ, J. *Korupce v ekonomické teorii a praxi*. Praha: ProfessConsulting, 2007, s. 24.

Tento typ korupce však může nabývat formy vydírání, kdy médiím náleží pozice korumpujícího, jenž nabízí za odměnu své mlčení. Za hlavní problém u korupce v médiích lze považovat možnosti jejího odhalení a identifikace. V řadě případů totiž vůbec nemusí jít o korupci, přičemž k porušení principu nestrannosti v médiích došlo ze zcela jiného důvodu než kvůli korupci. Za příklad korupce v médiích může posloužit placená inzerce, jež je vydávána za nezávislé a objektivní zpravodajství. V těchto případech je nezbytné vždy rozlišovat, zda k popsanému jednání došlo v důsledku chyby v umístění inzerce či v mylné identifikaci původu zprávy nebo naopak se záměrem obohatit se. V řadě případů lze mediální korupci jen velmi obtížně prokázat, jelikož se jedná o problém etický a nikoli o problém právní.²⁴

1.2.7 Korupce ve sportu

Korupcí je zasažen taktéž sport, a to jak v zahraničí, tak i u nás. Tato skutečnost je díky mediálně prezentovaným kauzám dostatečně ve veřejnosti známa. V zásadě může být korupcí postížena jakákoliv oblast sportu, časté jsou však korupční kauzy především v kopané. Korupce ve sportu nabývá obvykle podoby ovlivňování výsledků zápasů, zpronevěř či zneužívání fondů určených na sportovní účely, uplácení v souvislosti s pořádáním sportovních událostí, korupce při falšování sportovních výsledků, korupce při transferech hráčů nebo korupce při volbách do orgánů sportovních institucí. V souvislosti s korupcí ve sportu je možno zmínit ty případy, kdy byli vysocí sportovní funkcionáři usvědčeni v rámci aktivit nesouvisejících přímo se sportem, což sice nepředstavuje korupci ve sportu jako takovou, avšak i takové případy mají vliv na sportovní život.²⁵

1.3 Formy korupce

Korupce se vyskytuje v několika typických formách, kterými jsou úplatkářství, nepotismus a klientelismus. Nejedná se však o jediné formy, avšak tyto formy se v praxi vyskytují nejvíce. Mnohost forem korupce je přitom dokladem toho, že tento jev je svou podobou a vlastnostmi s to se přizpůsobit nejrůznějším situacím a mnohdy i oklamat či obejít proti

²⁴Zpráva o korupci v ČR a o možnostech účinného postupu proti tomuto negativnímu společenskému jevu [online]. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, nedatováno. [cit. 2015-12-31]. Dostupné z: <<http://www.comrad.cz/item110a.htm>>, VOLEJNÍKOVÁ, J. *Korupce v ekonomické teorii a praxi*. Praha: ProfessConsulting, 2007, s. 24.

²⁵BUREŠ, R. *Proč není sport imunní vůči korupci?* [online]. Praha: Transparency International 2009, [cit. 2016-01-01]. Dostupné z: <transint.xred.cz/doc/projekty/stare_projekty/sport_studie_CJ.pdf>.

ní preventivně nastavená pravidla. Je tomu tak z toho důvodu, neboť se ke korupčnímu jednání uchyluje člověk, a proto se ve valné většině případů jedná o jednání promyšlené, nikoliv impulzivní. Právě zmíněné vlastnosti z korupce činí jev, jenž je ve svých důsledcích pro společnost nesmírně destruktivní a v kauzální rovině jen velmi obtížně kontrolovatelný.

1.3.1 Úplatkářství

Úplatkářství je možno označit za klasickou formu korupčního jednání. Není proto divu, že podle výsledků řady výzkumů provedených u nás k problematice korupce vyplývá, že veřejnost u nás pojmy „korupce“ a „úplatkářství“ používá jakožto pojmy ekvivalentní a navzájem je zaměňuje. Ve skutečnosti je však vztah mezi oběma těmito jevy vztahem obecného a zvláštního, přičemž úplatkářství představuje toliko jednu z celé řady forem, v nichž se korupce vyskytuje. V tomto vztahu je pojem „korupce“ pojmem obsahově širším, který v sobě pojem „úplatkářství“ zahrnuje. Korupce se však od úplatkářství neodlišuje toliko vztahem obecného a zvláštního, nýbrž i intenzitou příslušného jednání. Právě jeho dopad může posloužit za kritérium pro rozlišení jednotlivých forem korupčního jednání. Úplatkářství lze v závislosti na intenzitě a rozsahu poskytovaných či nabízených výhod a následků v porovnání s korupcí zařadit spíše k těm méně intenzivním, nižší formy korupčního jednání, jež je provázeno méně závažnými následky. Úplatkářství se blíží ještě jedna forma jednání, jež v některých případech může naplňovat znaky korupce, a tou je provize. Od úplatkářství se však provize odlišuje tím, že platba za službu je poskytnuta až posléze, kdy tak má charakter odměny, a nikoliv předem, jako je tomu v případě uplácení.²⁶

1.3.2 Nepotismus

Český etymologický slovník k významu pojmu „nepotismus“ uvádí, že se jedná o „... zneužívání vysokého postavení k protežování příbuzných a známých.“²⁷ K etymologii tohoto pojmu tento slovník uvádí, že do českého jazyka byl převzat přes soudobé evropské jazyky z italského výrazu *nepotismo*, jenž byl poprvé používán v souvislosti s praktikami některých papežů²⁸ poměrně běžně uplatňovanými v průběhu 15. a 16. století. Zmíněný italský

²⁶ CHMELÍK, J., TOMICA, Z. *Korupce a úplatkářství*. Praha: Linde, 2011, s. 11.

²⁷ REJZEK, J. *Český etymologický slovník*. 2., nezměn. vyd. Voznice: Leda, 2012, s. 426.

²⁸ Patrně nejznámějším případem nepotismu v církvi bylo jmenování dvou synovců papeže Kalixta III. (byl papežem v letech 1455–1458), z nichž RodrigoBorgiabyl později zvolen papežem a přijal jméno Alexandr

výraz pak má své kořeny ve staroitalském *nepote*, tj. vnuk, synovec a v latinském *nepōs*, čili vnuk, potomek.²⁹

Nepotismus je možno označit za svojí podstatou protekcionářský systém, v němž jsou při obsazování lukrativních a společensky vlivných pozic a rolí upřednostňováni příbuzní, přátelé či na jiném základě spřízněné osoby na úkor ostatních. Důsledkem tohoto přístupu je vznik sítě vzájemných vazeb a osobních kontaktů, kde jsou politické a ekonomické vztahy určovány vztahy rodinnými.³⁰ V případě nepotismu jde ponejvíce o případy, kdy jsou shora uvedeným způsobem spřízněným osobám zajišťovány lukrativní profesní pozice, eventuálně i výhody, ke kterým by za běžných okolností neměly přístup – např. k výhodnému pronájmu, úvěru s nízkým úrokem apod. Jak již bylo dříve naznačeno, nepotismus má hluboké historické kořeny, jež sahají až do období starověku. Příčiny nepotismu spočívají na silném biologickém základě, neboť souvisí s aplikací Hamiltonova pravidla³¹, podle něhož převážná část živočichů instinktivně pečuje o své potomky. Analogicky je možno odvodit, že nepotismus je uskutečňován na základě snahy o zajištění co nejlepšího života svým blízkým. Fakt, že se ve společnosti nemusí nepotismus vyskytovat výhradně mezi příslušníky biologické rodiny, je zřejmý z toho, že nepotismus představuje hlavní rys zločinných organizací typu mafie.³²

1.3.3 Klientelismus

K etymologii pojmu „klientelismus“ je možno uvést, že má svůj původ v latinském výrazu *cliēns* (gen. *clientis*), což značilo svěřenec, chráněnc (římského patricije).³³ Sekot k podstatě klientelismu uvádí následující: „Klientelismus představuje neustále se rozšiřující systém více či méně skrytých vazeb a kontaktů především mezi světem politiky a byzny-

VI. Uvádí se, že během pontifikátu Kalixta III. od něj získalo vlivné úřady více než tři stovky osob z okruhu příslušníků rodiny Borgia nebo jí blízkých přátel v Itálii a ve Španělsku. Blíže k tomuto viz např. BOROVIČKA, V. *Hříšní papežové*. Vyd. 1. Praha: Erika, 2003.

²⁹ REJZEK, J. *Český etymologický slovník*. 2., nezměn. vyd. Voznice: Leda, 2012, s. 426.

³⁰ ŠTÍČKA, M. a kol. *Korupce a protikorupční politika ve veřejné správě*. Praha: Transparency International - Česká republika, 2008, s. 22.

³¹ Hamiltonovým pravidlem je určováno, za jakých podmínek dochází ke vzniku tendence altruistického chování ve vztahu k příbuzným. Děje se tak tehdy, pokud zisk z altruistického aktu vynásobený („znehodnocený“) stupněm příbuznosti převyšuje cenu tohoto aktu. Viz ŠUBRT, J. a kol. *Soudobá sociologie. IV, Aktuální a každodenní*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2010, s. 18.

³² SEKOT, A. *Úvod do sociální patologie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 166.

³³ REJZEK, J. *Český etymologický slovník*. 2., nezměn. vyd. Voznice: Leda, 2012, s. s. 285.

su.“³⁴ Klientelismus se do určité míry podobá nepotismu, avšak rozdíl mezi nimi spočívá v tom, že klientelistické vazby jsou oboustranné, přičemž jsou založeny na vzájemné distribuci výhod a prospěchu. Uvedený rozdíl vyplývá z faktu, že klient není osobou v takové míře blízkou, aby mu byly výhody poskytovány nezištně.³⁵ Vazby budované v rámci klientelismu jsou významným nástrojem, jenž garantuje úspěšné uskutečňování široké palety transakcí, služeb a protislužeb. Jejich budování představuje relativně dlouhodobou záležitost. Vedle získávání nových kontaktů má svůj význam udržování kontaktů stávajících.³⁶

Poněkud odlišným způsobem vnímá pojem „klientelismus“ Transparency International. Tato nevládní organizace jej používá k označení upřednostňování přátel a spřízněných skupin, které má svůj základ na vztahu mezi závislými klienty a jejich patronem. Z uvedeného je patrné, že dominantním rysem klientského vztahu v tomto pojetí je uznaná nerovnost zúčastněných stran, přičemž silnější stranou v tomto vztahu je patron. Vztah je svým charakterem striktně osobní. Obvykle bývá výrazně emotivně zabarvený ideálem věrnosti, čímž se odlišuje od neosobních vztahů tržního typu. Jakkoliv je kombinace vzájemné věrnosti a nekompromisní nerovnosti paradoxní, není nijak na překážku dobrovolného udržování vztahu oběma stranami. Rozdělování statků v tomto vztahu není uskutečňováno na základě neosobních pravidel trhu, nýbrž jsou tato pravidla nahrazena pravidly známostí, protekcí a lidí, kteří participují na určité klientské síti.³⁷

1.3.4 Další formy korupce

Další formy korupce představují jednání, která je možno podřadit pod některou ze skutkových podstat trestných činů uvedených ve zvláštní části zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „trestní zákoník“). V případě tzv. úředních osob³⁸ typicky může jít v případě korupčních jednání o zneužití pravomoci úřední osoby ve

³⁴ SEKOT, A. *Úvod do sociální patologie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 166.

³⁵ SEKOT, A. *Úvod do sociální patologie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 166.

³⁶ Tamtéž, s. 166 a 167.

³⁷ ŠTIČKA, M. a kol. *Korupce a protikorupční politika ve veřejné správě*. Praha: Transparency International - Česká republika, 2008, s. 22.

³⁸ Pojem „úřední osoba“ je vymezena ve výkladovém ustanovení § 127 odst. 1 trestního zákoníku. Podle něj je úřední osobou „...a) soudce, b) státní zástupce, c) prezident České republiky, poslanec nebo senátor Parlamentu České republiky, člen vlády České republiky nebo jiná osoba zastávající funkci v jiném orgánu veřejné moci, d) člen zastupitelstva nebo odpovědný úředník územní samosprávy, orgánu státní správy nebo jiného orgánu veřejné moci, e) příslušník ozbrojených sil nebo bezpečnostního sboru nebo strážník obecní policie, f) soudní exekutor při výkonu exekuční činnosti a při činnostech vykonávaných z pověření soudu nebo státního zástupce, g) notář při provádění úkonů v řízení o dědictví jako soudní komisař, h) finanční

smyslu ustanovení § 329 trestního zákoníku. Tohoto trestného činu se dopouští „Úřední osoba, která v úmyslu způsobit jinému škodu nebo jinou závažnou újmu anebo opatřit sobě nebo jinému neoprávněný prospěch a) vykonává svou pravomoc způsobem odporujícím jinému právnímu předpisu, b) překročí svou pravomoc, nebo c) nesplní povinnost vyplývající z její pravomoci...“.³⁹ Takové jednání může v souvislosti s korupcí nabývat celé řady podob, přičemž skutková podstata tohoto trestného činu umožňuje v případě jejich odhalení účinný postih.

Korupce často může mít souvislost s vydíráním, kdy se např. úřední osoby mohou domáhat získání úplatku či jiné výhody ve svůj prospěch, a sice za využití hrozby použití státní moci vůči vydírané osobě. Mnohdy se vyskytují i případy zpronevěř, kdy ze strany úředních osob dochází ke zneužívání, odklánění a či jinému nakládání s veřejnými prostředky v rozporu se zákonem. Velmi časté je i spojení nápaditých a komplexních plánů úředních osob, jež vedou k získání prospěchu z veřejných financí, s komplici, nezřídka z řad běžných občanů, kteří se tak podílejí na podvodech různého rozsahu a závažnosti. Taková jednání mohou spočívat ve vyplácení mezd neexistujícím pracovníkům (tzv. mrtvým duším), dále v zakládání falešných subjektů, jež podivným způsobem hospodaří s prostředky z veřejných rozpočtů, záměrné navyšování rozpočtů veřejných zakázek či dokonce manipulace s účetními záznamy, které jsou motivovány snahou zamaskovat absenci prostředků z veřejných rozpočtů. Opomenout nelze ani oblast volební korupce, v níž se často vyskytují ilegální příspěvky na volební kampaň, nelegální výdaje a volební podvody nebo kupování hlasů voličů.⁴⁰ K dalším jednáním, jež mohou mít souvislost s korupcí, je možno zařadit vlastizradu, zastrasování, padělání, nezasloužené prominutí trestů, křivou výpověď, zanedbání povinnosti, manipulaci s předpisy, zneužití úředních razítek apod.⁴¹

1.4 Příčiny a důsledky korupce

Vedle vymezení podstaty korupce, charakteristiky jejích druhů a forem, je třeba zmínit rovněž její příčiny a důsledky. Znalost příčin korupce má velký význam z hlediska boje

arbitr a jeho zástupce, i) fyzická osoba, která byla ustanovena lesní stráží, stráží přírody, mysliveckou stráží nebo rybářskou stráží...“, a sice za předpokladu, že plní úkoly státu či společnosti a používá při tom svěřené pravomoci pro plnění těchto úkolů.

³⁹ Ustanovení § 329 odst. 1 trestního zákoníku.

⁴⁰ MORRIS, S. D. Formsofcorruption. In: *CESifo DICE Report*, 2011, 2, s. 10 až 14.

⁴¹ POPE, J. (ed.) *The TI Source Book 2000. Theelements of a national integrity system*. Berlin:Transparency International, 2000, s. 18.

proti tomuto negativnímu jevu. Eliminací těchto příčin lze totiž úspěšně eliminovat jev samotný. Důsledky korupce zase umožňují si uvědomit, nakolik je tento jev nebezpečný a tím i to, proč je proti němu třeba bojovat.

1.4.1 Příčiny korupce

Příčiny korupce jsou tvořeny dvěma skupinami faktorů – charakteristikami prostředí (tj. faktory prostředí) a vlastnostmi jedinců (tj. faktory osobnostními). Obě tyto skupiny faktorů jsou přitom ve vzájemné interakci a korupce je výsledkem této interakce.

Korupční prostředí se vyznačuje tím, že v něm nedostatečně funguje sociální kontrola, stejně jako tím, že je v různé míře narušeno a destabilizováno. Součástí korupčního prostředí je i korupční klima, které bývá vymezováno jakožto soubor kolektivních představ, jež jsou apologetikou korupční transakce coby legitimního chování. Vzhledem k této skutečnosti je korupční klima jednou ze základních příčin šíření korupce. Patrně nejvýznamnějším spoluvůrcem korupčního klimatu jsou zprávy o korupci. Z toho je zřejmé, jaký význam mají v dnešním světě informací hromadné sdělovací prostředky. Ty recipientům dennodenně předkládají informace o korupci, jež vzbuzují pozornost a umocňují korupční hysterii. Neustálé upozorňování na všudypřítomnost korupce je spjato s dalšími negativními implikacemi. Recipient, k němuž se dostávají téměř nepřetržitě zprávy tohoto druhu, pak může snadno podlehnout dojmu, že se v jeho okolí korupce vyskytuje v takové míře, že v boji s ní nelze uspět, pročež se o to ani nebude pokoušet. V krajním případě pak může nabýt přesvědčení, že korupce představuje běžnou záležitost, a proto se nastíněné situaci začne postupně přizpůsobovat. V důsledku toho stoupá pravděpodobnost, že se takový jedinec bude korupce sám dopouštět.⁴²

Vlastnosti jedinců je možno označit za sociálně-psychologické příčiny korupce. Původ těchto příčin tkví v přirozeném chování lidí. Přirozeností všech lidí je totiž prosazovat své vlastní výhody na úkor dalších lidí, tj. sobecké jednání. Zde má význam to, v jaké míře jsou tyto sobecké výhody prosazovány. V této souvislosti je možno se setkat s názorem, že každý jedinec je úplatný, přičemž záleží pouze na okolnostech a výši nabízené odměny (úplatku).⁴³ Z uvedeného je tak zřejmé, že v každém jedinci je korupční potenciál. Této

⁴² FRIČ, P. a kol. *Korupce na český způsob*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství G plus G, 1999, s. 66.

⁴³ CHMELÍK, J. a kol. *Pozornost, úplatek a korupce*. Praha: Linde, 2003, s. 9.

skutečnosti nahrává i samotná podstata korupce, kterou pregnantně vyjadřuje latinské přísloví *do ut des*, čili „dávám, abys dal“.⁴⁴ Toto přísloví poukazuje na skutečnost, že korupce je výhodná jak pro korumpujícího, tak i pro korumpovaného. Výše zmíněný korupční potenciál každého jedince se u jedince přemění či nepřemění v korupční jednání mimo jiné v závislosti na jeho etickém a morálním vnímání. Eventuální přeměna je také dále ovlivňována takovými okolnostmi, jakými jsou aktuální životní situace daného jedince, reálnost postihu zamýšleného korupčního jednání apod. K omezujícím faktorům patří i dobře nastavený legislativní rámec. Je však třeba si uvědomit, že nadměru striktní normy mohou v čestné a morální společnosti naopak působit destruktivně.

K vzájemnému vztahu korupčního prostředí a vlastností jedinců je možno uvést, že oba tyto faktory sehrávají při výskytu korupčního jednání svoji nezastupitelnou roli. V souvislosti s výskytem korupčního jednání není proto možné jednoznačně konstatovat, zda selhává jedinec či systém. Korupční prostředí sice pro výskyt korupčního jednání vytváří prostor, avšak k tomuto jednání by nedocházelo, pokud by se ryze morálně chovající a racionální jedinec nedopouštěl prohřešků proti společenským hodnotám, je-li s to je na odpovídající úrovni vnímat. Pokud by selhával toliko jedinec, pak by bylo velmi snadné zkorumpované osoby nahradit osobami nekorumpovanými, načež by měl již systém řádně fungovat. Poněvadž však korupce natolik prolíná společenskými systémy, pak obvykle i noví jedinci v něm selhávajícímu systému podlehnou a začnou se chovat stejně jako jejich zkorumpovaní předchůdci. Tam, kde počínají selhávat oficiální soubory norem, vzniká situace, kdy v důsledku jednotlivých korupčních jednání postupně dochází k vytváření korupční normy, jimiž se celý systém začíná řídit. Korupční normy tak nahrazují dřívější normy oficiální a vytvářejí na jedince nátlak, jímž ovlivňují jejich chování. Zmíněný nátlak v některých případech může nabýt takové intenzity, že jedinec začne korupční chování považovat za svoji povinnost a zároveň jej chápat jako něco nevyhnutelného.⁴⁵

⁴⁴ Tato zásada byla formulována již v římském náboženství a právu. Později byla uplatňována v politice vzájemných ústupků. ČERMÁK, J., ČERMÁKOVÁ, K. *Slovník latinských citátů: 4328 citátů s českým překladem a výkladem*. Vyd. 2. Praha: Knižní klub, 2010, s. 237.

⁴⁵ FRIČ, P. a kol. *Korupce na český způsob*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství G plus G, 1999, s. 67.

1.4.2 Důsledky korupce

V předchozím výkladu bylo několikrát konstatováno, že korupce představuje velmi nebezpečný společenský jev, a sice především z hlediska důsledků (dopadů), jež s sebou skrytě přináší a vyvolává. Tyto důsledky je přitom možno rozdělit na důsledky neekonomického charakteru a důsledky ekonomického charakteru.

Neekonomické důsledky korupce

U malé, individuální korupce, popřípadě u korupce v náhodném stádiu je možno za problém považovat především to, aby postupem času nedošlo k jejímu rozvinutí do závažnějších forem a aby pozvolna nebyla oslabena normativní pravidla společenského systému. Poněkud odlišná je situace v případě velké korupce či korupce v systematickém stádiu. Zde se již vedle dlouhodobých důsledků projevují taktéž zásadní důsledky bezprostřední.

V souvislosti s důsledky korupce je možno konstatovat, že obecným problémem u nich je fakt, že tyto zůstávají nezřídka osobám zainteresovaným na korupčních transakcích skryty, poněvadž je nelze přímo zaznamenat. Uvedená skutečnost souvisí s tím, že v případě korupce většinou neexistují přímé oběti a poškození. To však nic nemění na tom, že důsledky korupce jsou zásadní a pozvolna a latentně se projevují ve společnosti celou řadou způsobů.⁴⁶ Na korupci zúčastněné osoby přijímají rozhodnutí, jež jsou určována nikoliv zájmy celé společnosti, nýbrž toliko jejich osobními motivy.⁴⁷ Takto dochází k přijímání opatření, jež vedou jak k neefektivnostem v hospodaření státu i na volném trhu.

Korupce pozvolna ústí do nerovnosti mezi občany, podnikatelskými i nepodnikatelskými, politickými či jinými subjekty. Vznik těchto nerovností je spjat s nelegálním přerozdělováním prostředků, rozkrádáním veřejných zdrojů, daňovými úniky či jinými obdobnými jevy. Korupční prostředí ve státě, jež se vyznačuje uvedenými charakteristikami, podlamuje pozici právního systému, jakož i důvěru občanů v něj. Důsledkem nedůvěry občanů ve správné fungování státu a pravidel, jimiž je stát řízen, může v některých případech být ospravedlňování si jednání, kterému se de facto v takto dezorganizovaném prostředí patrně

⁴⁶ TAUCHEN, J., SCHELLE, K. (eds.) *Korupce - včera a dnes: (sborník z kolokvia pořádaného katedrou dějin státu a práva Právnické fakulty Masarykovy univerzity a TheEuropean Society forHistoryofLaw)*. Vyd. 1. Ostrava: KeyPublishing, 2013, s. 144.

⁴⁷ CHMELÍK, J. a kol. *Pozornost, úplatek a korupce*. Praha: Linde, 2003, s. 7.

ani nedá vyhnout, tj. korupčního jednání.⁴⁸ Důsledek korupce se zde stává příčinou dalšího korupčního jednání v budoucnu. V této souvislosti lze hovořit o reprodukci korupce, kterou lze považovat za jeden z nejzávažnějších důsledků korupce.

Ekonomické důsledky korupce

V ekonomické oblasti je předpokládán negativní dopad korupce na investice a hospodářský růst.⁴⁹ Korupce vedle destabilizace institucí způsobuje redistribuci bohatství a moci na bohaté a privilegované. Kromě jiného korupce také ohrožuje volnou hospodářskou soutěž a společně s tím i chod ekonomiky, což může dokonce vést i k ohrožení stability celého státu. V neposlední řadě je s korupcí spojena tendence k rozkvětu nelegální ekonomiky, což stát do značné míry omezuje při výběru daní.⁵⁰ Publikované studie poukazují na skutečnost, že korupční chování má v různé míře vliv na řadu národních i mezinárodních ekonomických procesů. Takovéto ekonomické dopady korupce je možno dělit na důsledky v oblasti hospodaření s veřejnými prostředky a důsledky v oblasti stability a výkonu národní ekonomiky.

V oblasti hospodaření s veřejnými prostředky korupce v první řadě zapříčiňuje neefektivní využívání a plýtvání s majetkem státu a prostředky daňových poplatníků. V případě, že v souvislosti s korupcí dojde ke zpronevěře veřejných prostředků, zmenšuje se objem zdrojů, jež by bylo možno využít k financování veřejně prospěšných projektů nebo veřejných služeb.⁵¹ Korupce se může negativně podepisovat i snížením státních příjmů. Důsledkem korupčních aktivit v oblasti daňových a celních příjmů je jejich poměrně výrazné snížení.⁵² Tento výpadek je pak zapotřebí mnohdy kompenzovat zvýšením daní. K dalším důsledkům korupce patří také zvyšování státních výdajů (tyto je nezbytné vynakládat na boj s korupcí) i výdajů soukromých (někdy občan zaplatí formou úplatku správní úkony, za něž už dříve

⁴⁸ TAUCHEN, J., SCHELLE, K. (eds.) *Korupce - včera a dnes: (sborník z kolokvia pořádaného katedrou dějin státu a práva Právnické fakulty Masarykovy univerzity a TheEuropean Society forHistoryofLaw)*. Vyd. 1. Ostrava: KeyPublishing, 2013, s. 145.

⁴⁹ K tomuto blíže viz např. MAURO, P. Corruption and Growth. In: *QuarterlyJournalofEconomics*. 1995, roč. 110, č. 3, s. 681 až 712.

⁵⁰ *Vládní program boje proti korupci: Příloha k usnesení vlády ze dne 17. února 1999 č. 125* [online]. Nedaťováno. [cit. 2016-01-07]. Dostupné z: <http://kormoran.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/37116E873678ACFFC12571B6006D4474>.

⁵¹ ŠTIČKA, M. a kol. *Korupce a protikorupční politika ve veřejné správě*. Praha: Transparency International - Česká republika, 2008, s. 10.

⁵² *Zločin a spravedlnost: řešení problematiky mezinárodní kriminality* [online]. © 2005 UNIC Praha. [cit. 2016-01-07]. Dostupné z: <<http://www.archiv.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=711>>.

zaplatil ze svých daní). Korupce tak zvyšuje transakční náklady celé ekonomiky, v důsledku čehož dochází ke snížení její výkonnosti.⁵³ V případě rozvojových zemí či zemí s nízkým hospodářským potenciálem se korupce negativně promítá ve zvyšování chudoby a zadlužování těchto zemí.⁵⁴

V oblasti stability a výkonnosti národní ekonomiky korupce vede k omezení konkurence, což má za následek narušení hospodářské soutěže, ke snižování investic a v konečném důsledku ke stagnaci hospodářského růstu. Tím je negativně ovlivněna výkonnost ekonomiky a celková kvalita života.⁵⁵ Korupce ve formě nadměrné a nepřehledné regulace vyvolává nadbytečné náklady pro podnikání a to vede ke zvýšení cen či snížení kvality.⁵⁶ Tento negativní jev zvyšuje rovněž náklady veřejného sektoru⁵⁷, přičemž dle odhadů je na veřejné zakázky zbytečně vynakládáno navíc až 30% finančních prostředků.⁵⁸ Míra korupce ovlivňuje rozsah tzv. šedé ekonomiky, kdy platí, že čím vyšší je v dané zemi výskyt korupce, tím větší je prostor pro šedou ekonomiku.⁵⁹ Podle kvalifikovaných odhadů činí finanční ztráty zapříčinění korupcí téměř 5 % světové ekonomiky, přičemž v zemích s vysokou mírou korupce je tento údaj samozřejmě vyšší.⁶⁰

⁵³ SCHIESER, J. Korupce je opět o stupeň výš. In: *Hospodářské noviny*, 12. dubna 2002.

⁵⁴ CHMELÍK, J. a kol. *Pozornost, úplatek a korupce*. Praha: Linde, 2003, s. 7.

⁵⁵ SCHIESER, J. Korupce je opět o stupeň výš. In: *Hospodářské noviny*, 12. dubna 2002.

⁵⁶ RADUŠEVIČ, M., HAVLIGEROVÁ, J. *Rozhovor HN o korupci: Statistická čísla o korupci nejsou vycucaná z prstu* [online]. Praha: Hospodářské noviny, 12. dubna 2002. [cit. 2016-01-07]. Dostupné z: <<http://archiv.ihned.cz/c1-10937930-rozhovor-hn-o-korupci-statisticka-cisla-o-korupci-nejsou-vycucana-z-prstu>>.

⁵⁷ PAVEL, J. *Ukazatele transparentnosti trhu veřejných zakázek v České republice* [online]. Praha: Transparency International - Česká republika, říjen 2006. [cit. 2016-01-07]. Dostupné z: <http://transint.xred.cz/doc/vz_index_transparentnosti_metodika.pdf>.

⁵⁸ *Odhad neefektivně vynaložených veřejných zdrojů ve veřejných zakázkách v České republice 2004* [online]. Praha: Transparency International, 2007. [cit. 2016-01-07]. Dostupné z: <http://www.transparency.cz/wp-content/uploads/vz_odhad_neefektivita.pdf>.

⁵⁹ DANČÁK, B., HLOUŠEK, V., ŠIMÍČEK, V. *Korupce: projevy a potírání v České republice a Evropské unii*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2006, s. 71.

⁶⁰ KARKLINS, R. *The system made me do it: Corruption in Postcommunist Societies*. New York: M. E. Sharp, 2005, s. 9.

2 POLITICKÁ KULTURA

V úvodu této kapitoly je možno citovat výroky dvou různých autorů, přičemž oba tyto výroky se týkají politické kultury. První z nich je možno nalézt u Elkinsona a Simeona, podle nichž je politická kultura „... jeden z nejvíce populárních a svůdných konceptů v politické vědě; je také jedním z nejkontroverznějších a nejzmatenějších.“⁶¹ U Kaaseho je možno se setkat s konstatováním, že snaha vysvětlit, co je to politická kultura, je identická se snahou přibít puding na zed' hřebíkem.⁶² Již jen z těchto výroků je možno odtušit, že vymezení politické kultury nebude právě snadným úkolem.

2.1 Vymezení pojmu „politická kultura“

Pojmem „politická kultura“ je označován fenomén, který je nesmírně obsáhlý a různorodý. Není proto divu, že politická kultura je předmětem zkoumání několika společenských věd – politologie, sociologie, psychologie či historie. Každá z nich pak musí při jejím zkoumání využívat poznatků dalších vědních oborů. Podobně různorodé jsou i definice politické kultury, kdy je velmi důležité, z jakého úhlu je na tuto problematiku nahlíženo. V rámci této perspektivy jsou pak odlišná i vymezení pocházející od různých autorů zabývajících se politickou kulturou. Naznačený stav Skovajsa přirovnal k jakési mlhovině, v jejímž středu se nalézá koncepce politické kultury od Almonda a Verby. Dále uvádí následující: „Vnější hranice mlhoviny je však rozmazaná a závisí do značné míry na úhlu pohledu, které konceptualizace do ní budou ještě zahrnuty a které už nikoli.“⁶³ Tato jeho slova lze interpretovat tak, že politická kultura má nejasné hranice, stejně jako tak, že při určení obsahu politické kultury vždy záleží na zvoleném úhlu zkoumání.

Šilerová uvádí, že v současné době existuje více než 600 různých definic pojmu „politická kultura“.⁶⁴ Přes uvedený fakt však není možno z těchto definic vybrat jedinou, která by byla všemi teoretiky bez výhrad přijímána a uznávána. Níže bude uvedeno několik vybraných vymezení předmětného pojmu od různých autorů. Ještě před tím je však možno zmí-

⁶¹ELKINS, J. D., SIMEON, B. E. A Cause in Search of Its Effect, or What Does Political Culture Explain? In: *Comparative Politics*, 1979, Vol. 11, No. 2, s. 127

⁶² Viz SKOVAJSA, M. Klasická koncepce politické kultury v díle Gabriela A. Almonda. *Politologická revue*, 2005, č. 2, s. 3

⁶³ SKOVAJSA, M. *Politická kultura: přístupy, kritiky, uplatnění ve zkoumání politiky*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2006, s. 18.

⁶⁴ŠILEROVÁ, Z. Politická kultura v České republice. In: *Politická revue*. 2005, 1, s. 145.

nit pouze pojem „kultura“, který je spolu s adjektivem „politická“ součástí zkoumaného sousloví. Kulturu lze přitom chápat v širším a užším slova smyslu. V širším slova smyslu je možno pod tímto pojmem rozumět „... specifický lidský způsob organizace, realizace a rozvoje činností, objektivovaný ve výsledcích fyzické a duševní práce. (...) Kultura vystupuje v podobě výtvorů lidské práce (artefaktů), sociokulturních regulativů (norem, hodnot, kulturních vzorů), idejí (kognitivních systémů) a institucí organizujících lidské chování.“⁶⁵ Politická teorie ovšem nepracuje s konceptem kultury v tomto širším smyslu, poněvadž ne všechny oblasti kultury (např. tanec, malířství apod.) jsou s to ovlivňovat politický systém a jednání lidí v tomto systému. Politologie z uvedeného důvodu proto pracuje s užším pojetím pojmu „kultura“, podle něhož jde o „... souhrn všech názorů, postojů a hodnot, se kterými se lze setkat v dané společnosti v danou dobu.“⁶⁶ Kultura v tomto významu ovlivňuje nikoliv jen jednání lidí v politickém systému, nýbrž i na samotnou strukturu a instituce v rámci tohoto systému. Znalost kultury dané společnosti umožňuje charakterizovat zvláštnosti jejího politického systému, např. jakou podobu mají formální politické instituce, dále soubor norem a hodnot či jaká je efektivita byrokracie.⁶⁷

Pojmu „politická kultura“ bylo poprvé použito v roce 1956 americkým politologem Almondem (1911 až 2002). Ten také tento pojem společně s dalším americkým politologem Verbou (nar. 1932) ve společné práci *Občanská kultura* (angl. *The Civic Culture*; 1963) blíže konceptualizoval. Podle těchto autorů je možno politickou kulturu vymezit jakožto „... specifické rozložení vzorců orientací k politickým objektům u příslušníků tohoto národa.“⁶⁸ Z citované definice tak vyplývá, že podle Almonda a Verby je politická kultura tvořena orientací k politickému systému a vnímáním vlastního postavení v rámci tohoto systému. K těmto orientacím náleží zvláště názory, postoje, pocity a hodnocení politického systému. Je tak možno říci, že jde o jakýsi duševní vztah daného jedince k politice. Vzorec orientací, jenž je typický pro danou společnost, má následně vliv na jednání jejích členů

⁶⁵ PETRUSEK, M. (red.) a kol. *Velký sociologický slovník. I, A-O*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996 s. 547 a 549.

⁶⁶ BERG-SCHLOSSER, D., STAMMEN, T. *Úvod do politické vědy*. Vyd. 1. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 2000, s. 181.

⁶⁷ SKOVAJSA, M. *Politická kultura: přístupy, kritiky, uplatnění ve zkoumání politiky*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2006, s. 44 až 46.

⁶⁸ ALMOND, G. A., VERBA, S. *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*. London: SAGE Publications, 1989, s. 13.

právě takovým způsobem, jenž je pro tuto společnost typický.⁶⁹ Jak bylo zmíněno již výše, nastíněná koncepce Almonda a Verby stojí v samém centru bádání o politické kultuře. Představuje vztažný bod pro další konceptualizace a vymezení politické kultury, jež se k ní ve větší či menší míře přibližují. Část z nich má snahu koncepci Almonda a Verby následovat, jiné naopak usilují o její překonání.⁷⁰

K autorům, kteří navazují na shora rozebíranou koncepci Almonda a Verby, patří další americký politolog Pye (1921 až 2008), jenž se zabývá politickou kulturou v souvislosti s politickým vývojem jednotlivých zemí. V této souvislosti uvádí: „Každá společnost má svoji specifickou kulturu, která dává význam, předvídatelnost a formu politickému procesu. (...) V souvislosti s emocemi, racionálním uvažováním a etickými hodnotami utváří politická kultura lidská očekávání ohledně politiky a vštěpuje jim společné ideály toho, jak by měl vypadat veřejný život.“⁷¹ V citovaném textu je zřejmá přímá spojitost mezi kulturou a politikou, jakož i akcent na subjektivní stránku lidského jednání. Předpokladem určitého typu kultury je mimo jiné i určitá forma politického procesu a představa o veřejném životě.

V pojetí Pecky politická kultura představuje „... souhrn poznatků, hodnot, preferencí a symbolů, které vytvářejí dispozice pro politické jednání v konkrétních politických a sociálních vztazích.“⁷² V Politologickém slovníku je politická kultura definována coby soubor norem, hodnot, morálně-kulturních principů a postojů ve společnosti, jež na pozadí historických zkušeností mají vliv na činnost a myšlení různých subjektů (např. politických stran, společenských organizací, státních orgánů, občanských hnutí, jednotlivců aj.), a sice v procesu utváření požadavků, politických programů, artikulací názorů a vytváření konsensů, které určují kvalitu demokracie a legitimitu politického systému.⁷³

Náš významný politolog Pehe chápe politickou kulturu jakožto „... určitou typologii způsobu, kterým funguje politický systém jako celek. To znamená, jak na obsahové úrovni,

⁶⁹ALMOND, G. A., VERBA, S. *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*. London: SAGE Publications, 1989, s. 13 a 14.

⁷⁰SKOVAJSA, M. *Politická kultura: přístupy, kritiky, uplatnění ve zkoumání politiky*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2006, s. 18.

⁷¹PYE, L. W. Introduction: Political Culture and Political Development. In: PYE, L. W., VERBA, S. (eds.). *Political Culture and Political Development*. New Jersey: Princeton University Press, 1965, s. 7 a 9.

⁷²PECKA, E. *Sociologie politiky*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2010, s. 33.

⁷³ADAMOVIČ, K. a kol. *Politologický slovník*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 108 a 109.

tak na znakové úrovni. Politickým systémem se však nemíní jen politické instituce a politici, ale i jakým způsobem fungují občané v politice, jakým způsobem se chovají, obecně politicky.⁷⁴ Citovaným konstatováním tento autor reagoval na nedostatečné pojmání politické kultury, jež mnohdy reflektuje jen chování a jednání politiků.

Podle naší historičky Broklové je politická kultura „... poměr obyvatelstva k politickému systému, v němž žije, přičemž se rozlišují postoje podle poznatků, hodnot a pocitů a jsou posuzovány v jejich účinku na politický život ve státě. Politická kultura v tomto smyslu tedy rozhoduje o přijetí politického systému. V dalším smyslu znamená politická kultura politický život v jeho nejrůznějších výrazových a provizorních formách, počítaje v to hodnotové orientace, které razí a ovlivňují politické chování.“⁷⁵

Škaloud při svém vymezení využil dosavadní konceptualizace politické kultury a díky jejich syntéze přišel s touto definicí: „Politická kultura je kvalitou politického chování občanů a jejich politických představitelů a zástupců v řízení státních záležitostí, v překonávání těžkostí a konfliktních situací, v uspokojování zájmů a potřeb občanů, ve vytváření vzájemných vztahů mezi nimi, ve fungování politického systému a návaznosti jednotlivých prvků tohoto systému. Je něčím, co nelze považovat za trvale utvořené a ideálně fungující, ale za něco, co je třeba neustále rozvíjet, podporovat, vychovávat a kultivovat. Je odlišná v různých zemích, je odlišná v různých skupinách obyvatel a odlišná také individuálně.“⁷⁶ Za kvalitu politického chování považuje schopnost diskuse s partnery i s protivníky, a sice i za situace, kdy partner či protivník není zcela s to či ochoten být této diskuse účasten. V souvislosti s politickou kulturou poukazuje na fakt, že není ničím trvale utvořeným a ideálně fungujícím, čili nějakým status quo. Naopak se jedná o něco, co je třeba nepřetržitě rozvíjet, podporovat, vychovávat a kultivovat, tj. že jde o jev proměnlivý v čase, jenž se mění v reakci na aktuální společenské a politické podmínky. Vedle této proměnlivosti v čase upozorňuje Škaloud na další důležitý rys politické kultury, jímž je odlišnost politické kultury v různých zemích, v různých skupinách obyvatel i na úrovni jednotlivce.⁷⁷

⁷⁴ PEHE, J. *Politická kultura v České republice* [online]. 27. října 1997. [cit. 2015-12-25]. Dostupné z: <<http://www.pehe.cz/clanky/1997/politicka-kultura-v-ceske-republice>>.

⁷⁵ BROKLOVÁ, E. *Politická kultura německých aktivistických stran v Československu 1918-1938*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1999, s. 11.

⁷⁶ ŠKALOUD, J. In: PECKA, E. a kol. *Politická kultura v ČR*. Vyd. 1. Praha: Vysoká škola ekonomická, 2000, s. 42.

⁷⁷ Tamtéž.

Ze shora citovaných definic pojmu „politická kultura“ je zřejmé, že co autor, to jiná definice tohoto pojmu. V důsledku tohoto stavu pak podle Skovajsy vzniká „... velmi nepřehledný obraz toho, co politická kultura může znamenat, v mnoha ohledech podobný chronicky mnohoznačnému chápání pojmu kultury obecně. To se týká v první řadě výčtu prvků, které politická kultura zahrnuje.“⁷⁸ Přes uvedenou skutečnost je však podle téhož autora jádrem obsahu, jenž je společný veškerým vymezením politické kultury, „... politická kultura ve smyslu subjektivní stránky politického jednání.“⁷⁹

Politická kultura se však neodlišuje pouze ve svých definicích, nýbrž i v přístupu, jímž je možné na definice nahlížet. V této souvislosti je možno uvést, že se lze setkat s několika úhly pohledu na koncept politické kultury, jež se odlišují v závislosti na tom, do jaké oblasti života politickou kulturu umísťují. Může se pak jednat např. historický, strukturální, psychologický aj. úhel pohledu. Skovajsa představuje jednoduchý přehled přístupů, jež jsou založeny na třech kritériích, které jsou tvořeny rozdíly mezi vybranými přístupy. Prvním z těchto kritérií je rozdíl mezi *objektivistickým* a *rozumějícím přístupem*. Zatímco v objektivistickém pohledu je kultura pojímána jakožto soubor prvků uvnitř jednotlivce, jehož jednání není totožné s jeho motivy, pak rozumějící přístup jednání s motivy jednotlivce naopak ztotožňuje. Druhým kritériem je *rozdíl mezi makropřístupem a mikropřístupem*. V centru pozornosti makropřístupu je vztah mezi kulturou a strukturou na úrovni celé společnosti, kdežto mikropřístup je zaměřen na jednotlivce. Posledním tímto kritériem je *rozdíl mezi subjektivistickým a holistickým pojetím kultury*. V subjektivistickém přístupu je kultura důsledně odlišována od jednání, zatímco holistický přístup zahrnuje jak subjektivní prvky, tak i jednání.⁸⁰

Na základě kombinace shora uvedených kritérií lze dospět ke čtyřbodové klasifikaci přístupů:⁸¹

- Objektivistický makropřístup – je hlavním proudem v přístupu k politické kultuře, s nímž je možné se setkat v kvantitativní sociologii a politologii. K představitelům tohoto přístupu náleží např. Almond, Verba, Inglehart nebo Putnam. Pro objektivist-

⁷⁸ SKOVAJSA, M. *Politická kultura: přístupy, kritiky, uplatnění ve zkoumání politiky*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2006, s. 32.

⁷⁹ Tamtéž.

⁸⁰ Tamtéž, s. 34 a 35.

⁸¹ Tamtéž, s. 34 až 43.

tický makropřístup je charakteristická terminologická nejednotnost pojmu „politická kultura“. Vzhledem k tomu, že v tomto přístupu je za základní jednotku považována společnost, nelze jej používat k analýze na úrovni jednotlivce. Uvedený fakt tvoří hlavní předmět kritiky objektivistického makropřístupu.

- Objektivistický mikropřístup – vyskytuje se poměrně málo, a sice v sociální psychologii a psychologické antropologii. K jeho představitelům náleží především Pye. Předmětem analýzy objektivistického mikropřístupu je chování a jednání jednotlivce. Přesto má snahu aplikovat závěry této analýzy na celou společnost, za což bývá tento přístup kritizován. Poněvadž se objektivistický makropřístup a mikropřístup navzájem doplňují, bývají používány současně.
- Interpretativní mikropřístup – bývá využíván v historii, v kvalitativních směrech politologie nebo ve fenomenologické⁸² sociologii. Čerpá z Webera a v současnosti jsou jeho představiteli zejména White a Rohe. V tomto přístupu je akcent kladen na významovou stránku sociálního jednání. Problém se u interpretativního přístupu vyskytuje při obsahovém vymezení politické kultury, neboť má snahu zachovat významovou plnost pojmu. V rámci tohoto přístupu existuje více proudů (např. historický interpretativismus).
- Konfigurační přístup – vyskytuje se ve všech společenských oborech. Stejně jako předchozí přístup je vnitřně bohatě diferencován (např. historicko–evoluční konfigurační přístup). K jeho představitelům náleží Chilton nebo Wildavsky. V tomto přístupu jsou kulturní rysy odvozovány z celkového životního přístupu společnosti. Je v něm postupováno od celku k částem, a jsou využívána data pocházející z empirického pozorování.

Předestřená typologie ukazuje, nakolik je politická kultura vnitřně strukturovaná.

Pye diferencuje mezi dvěma úrovněmi kultury, jimiž jsou slabá a silná, přičemž zároveň specifikuje rozdíly mezi nimi. Silná kultura má vztah k totožnosti (zahrnuje národní, náboženské a společenské nebo etnické identity), přičemž je ve společnosti významně ukotvena. Tento stav má svůj původ v historickém vývoji a v následném procesu socializace. Je

⁸² Fenomenologii je možno vymezit jako nauku o jevech „... většinou v souvislosti s jevovými formami a vlastnostmi určitých obsahů nebo předmětů.“ JANDOUŘEK, J. *Slovník sociologických pojmů: 610 hesel*. Vyd. 1. Praha: GradaPublishing, 2012, s. 85 a 86.

součástí běžné každodenní politiky. Slabá kultura má ve větší míře vztah k současnosti, k minulosti se váže daleko méně, a proto je méně zavazující a více proměnlivá. Slabá kultura zahrnuje více identity politické, jakými jsou např. stranické či ideologické. Silná kultura je orientována na základní hodnoty, jakými jsou např. rodina. Naproti tomu slabá kultura inklinuje k hodnotám (např. řád, svoboda, individualismus nebo kolektivismus). Silná kultura se zaobírá otázkou, jež se týká základní důvěry (interpersonální i institucionální), kdežto slabá kultura je zaměřena na postoje k nynějšímu chování politických a ekonomických systémů. Rozlišování mezi silnou a slabou kulturou napomáhá při objasňování aspektů kultury, jež přetrvávají a mění se v dlouhém časovém horizontu, a aspekty, jež jsou adekvátní době a vzdělanosti společnosti. Obě uvedené úrovně napomáhají k pochopení politického procesu jako relativně stálého. V neposlední řadě také stanovují standard pro politické chování a legitimitu státu.⁸³

Nejen Škaloud upozorňuje na to, že politická kultura v určité zemi sestává z více dílčích politických kultur různých sociálních skupin, jež nemusejí být vždy ve vzájemné shodě. Typickým příkladem naznačené situace může být koexistence dvou politických kultur – kultury politicky vládnoucích vrstev a kultury politicky nevládnoucích vrstev společnosti. Obdobně je tomu i v případě kultury menšin, jež mohou do značné míry ovlivňovat podobu politické kultury státu.⁸⁴ Podle Proroka a Lisy je politická kultura tvořena identickými reakcemi, hodnotami a emocemi zhruba 60 až 70 % obyvatelstva příslušného národního celku.⁸⁵

Škaloud a Broklová k politické kultuře uvádějí, že tato determinuje kvalitu politického chování a vzájemných vztahů mezi občany, politiky a dalšími představiteli státu. Zároveň politická kultura významně ovlivňuje to, jak je vnímána legitimita politického systému. Politická kultura není ničím universálním a neměnným. Bývá posuzována skrze historické zkušenosti a tradice. Tuto skutečnost francouzský politický myslitel de Tocqueville (1805

⁸³POLLACK, D., JACOBS, J., MÜLLER, O., PICKEL, G. (eds.) a kol. *Political culture in post-communist Europe: attitudes in new democracies*. Burlington: Aschgate Publishing Company, 2003, s. 7 a 8.

⁸⁴Viz např. PECKA, E. a kol. *Politická kultura v ČR*. Vyd. 1. Praha: Vysoká škola ekonomická, 2000, s. 115 nebo PYE, L. W., VERBA, S. (eds.). *Political Culture and Political Development*. New Jersey: Princeton University Press, 1965, s. 15.

⁸⁵PROROK, V., LISA, A. *Politologie*. 1. vyd. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2003, s. 204.

až 1859) označoval jako „zvyky srdce“.⁸⁶ O politické kultuře je možno taktéž říci, že je jakýsi „subjektivní vnitřek politiky.“⁸⁷ Nelze ji proto pozorovat zvnějšku, jako tak lze činit např. u politického chování či politických institucí. Na druhé straně však politická kultura může napomoci k pochopení tohoto vnějšku. Politická kultura se tím stává jedním z úhlů pohledu, jímž je možné nahlížet na politickou realitu.⁸⁸ Politická kultura v tomto případě sehrává explanační (vysvětlující) roli.

Z výše rozebíraných pojetí politické kultury bude v další práci využíváno chápání, které reprezentují Škaloud, popřípadě Pecka. Za politickou kulturu bude tedy považováno určité hodnotící kritérium kvality politického chování občanů a jejich politických představitelů a zástupců v řízení státních institucí, respektive politických elit, v nejrůznějších situacích veřejného života, v uspokojování zájmů a potřeb občanů, ve fungování politického systému a v utváření jednak vzájemných vztahů mezi občany, jednak vztahů mezi nimi a politickými elitami. Pojem „politická kultura“ zahrnuje i soubor poznatků, hodnot, preferencí a symbolů, jež vytvářejí subjektivní postoj občanů coby jednotlivců k politickému jednání v určitých politických a sociálních vztazích, a které utvářejí politické jednání samotných politických elit.

2.2 Typy politické kultury

Z dříve uvedených definic politické kultury je zřejmé, že se jedná o fenomén velmi obsáhlý i vnitřně složitě strukturovaný. Již jen z tohoto faktu vyplývá, že nemůže existovat jediná politická kultura, nýbrž více jejích typů. To znamená, že se jednotlivé politické kultury mohou odlišovat svými znaky a charakteristikami. V odborné literatuře se vyskytuje celá řada pokusů o kategorizaci a utřídění rozmanitosti politických kultur existujících v realitě. Ačkoliv se teoretická studia politické kultury rozvíjejí již více než půl století, je možno konstatovat, že i v oblasti typologie politických kultur zůstávají dosud nepřekonaní průkopníci tohoto oboru Almond a Verba. Za hlavní přínos těchto autorů je možno považovat to, že se o politické kultuře díky jejich bádání přestalo hovořit jako o moralistickém přístu-

⁸⁶KLICPEROVÁ-BAKER, M. a kol. *Demokratická kultura v České republice: občanská kultura, étos a vlastenectví ze srovnávacího pohledu*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2007, s. 19.

⁸⁷SKOVAJSA, M. *Politická kultura: přístupy, kritiky, uplatnění ve zkoumání politiky*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2006, s. 29.

⁸⁸Tamtéž, s. 29 a 30.

pu. Na politickou kulturu díky nim začalo být nahlíženo vědecko-empiricky a při jejím výzkumu začal být aplikován strukturálně funkcionalistický princip.

Právě Almondova a Verbova typologie politické kultury, s níž přišli v práci *The Civic Culture* (1963), je doposud nejznámější a nejvíce používanou typologií politické kultury. Ve zmíněné práci Almond a Verba vymezili tři hlavní typy politické kultury, k nimž podle nich náleží parochiální, poddanskou a participační politická kultura. Ideálním typem podle nich je kombinace tří uvedených typů s převahou participační politické kultury. Tento ideální typ politické kultury označili jako občanskou.⁸⁹ Uvedená typologie je jejich nástrojem analýzy politických kultur, který sehrává klíčovou roli v jejich úvahách o vztahu mezi politickou kulturou a demokracií.⁹⁰

Parochiální (nebo též farní či lokální) *politická kultura* je nejstarším typem politické kultury. Vyskytuje se v takových společnostech, v nichž doposud nedošlo k utvoření politického systému či ve společnostech, v nichž se politický systém teprve utváří. Příkladem takové společnosti jsou kmenová společenství v Africe, která se vyznačují tím, že lidé zde řeší pouze ty problémy, jež se jich osobně a bezprostředně dotýkají. Při řešení těchto problémů se pak obracejí např. na šamana. Lide žijícím v parochiální politické kultuře často není nic známo o eventuální existenci centrální vlády. Vzhledem k této skutečnosti od ní nic nevyžadují a nepociťují žádnou povinnost vůči ní.⁹¹

Poddanská politická kultura je charakteristická tím, že v ní je již autorita vlády přijímána a její kroky jsou podrobovány pozitivnímu či negativnímu hodnocení. Toto hodnocení je pak základem pro označení systému za legitimní či naopak nelegitimní. V poddanské politické kultuře však jednotlivci nemají zájem o aktivní participaci v politickém systému a postačuje jim „poddanská role“.⁹² Poddanská politická kultura je orientována na systém jako celek. Naproti tomu nebývají vyvinuté orientace k vlastnímu já coby subjektu politic-

⁸⁹ALMOND, G. A., VERBA, S. *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*. London: SAGE Publications, 1989, s. 19.

⁹⁰SKOVAJSA, M. *Politická kultura: přístupy, kritiky, uplatnění ve zkoumání politiky*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2006, s. 80.

⁹¹ALMOND, G. A., VERBA, S. *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*. London: SAGE Publications, 1989, s. 16 a 17.

⁹²Tamtéž, s. 17.

kého jednání. Tento typ politické kultury se typicky vyskytuje v prostředí absolutistického a post-absolutistického státu.⁹³

Participační (nebo též aktivistická) *politická kultura* se vyznačuje již existencí informované a vzdělané společnosti, jež tvoří plnohodnotnou součást politického systému a je i jejím činným aktérem, jenž participuje na procesu artikulace a agregace politických požadavků.⁹⁴ Prototypem kultury je zde občan zajímající se o společenské dění, občan informovaný, politicky aktivní, přesvědčený o vlastní úspěšnosti, čili homo politicus. Takový občan si vynucuje od politického systému pozice, skrze něž má možnost podílet se na společenském dění, účastnit se rozhodování a přispívat ke vstupům do politického systému. Zpravidla tak činí jako člen zájmové skupiny nebo politické strany.⁹⁵

Tabulka 1 Typy politické kultury podle Almonda a Verby⁹⁶

	Systém jako hlavní objekt	Vstupy	Výstupy	Vlastní účast
Parochiální	0	0	0	0
Poddanská	1	0	1	0
Participační	1	1	1	1

V ideálním případě je v současnosti *občanská kultura* podle Almonda a Verby tvořena všemi výše uvedenými vývojovými typy politické kultury. Současný občan je a má zájem být informován o věcech veřejných a aktivně nebo pasivně se zapojuje do politického života (*participační politická kultura*). Současně dodržuje a přijímá i ty zákony, s nimiž nesouhlasí (*poddanská politická kultura*). O množství problémů, o jejichž existenci má tušení,

⁹³ SKOVAJSA, M. *Politická kultura: přístupy, kritiky, uplatnění ve zkoumání politiky*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2006, s. 81 a 82.

⁹⁴ Tamtéž, s. 17 a 18.

⁹⁵ KLICPEROVÁ-BAKER, M. a kol. *Demokratická kultura v České republice: občanská kultura, étos a vlastenectví ze srovnávacího pohledu*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2007, s. 20 a 21.

⁹⁶ Tamtéž, s. 16.

avšak nerozumí jim, a se nezajímá a jejich řešení přenechává jiným (parochiální politická kultura).⁹⁷

Nedostatkem teorie politické kultury předestřené Almondem a Verbou, která je jinak všeobecně přijímaná a kladně hodnocená, je to, že nebere do úvahy některé jevy moderního života, jakými jsou např. odcizenost, tedy znechucení, rozčilení a únava z politiky, které pramení z negativních zkušeností s politikou a politickým systémem (korupce, klientelismus, neřešení aktuálních problémů aj.). Proto Feierabend jejich klasifikaci doplnil o *politickou kulturu alienační*. S tímto typem politické kultury je možno se setkat u jedinců, kteří na základě svých politických znalostí znechucení politickým systémem zavrhnou politický systém jako celek nebo nějakou jeho část. Tito jedinci se pak vůči politice stávají cyničtí, zklamaní a unavení politikou v krajním případě i apatičtí. Odcizený nebo apatický jedinec nutně musí disponovat politickými znalostmi a musí být informován. Tím se odlišuje od člověka provinciálního.⁹⁸

2.3 Faktory ovlivňující politickou kulturu

Na politickou kulturu je možno nahlížet z různých úhlů pohledu a analyzovat ji na více úrovních. Lze jen souhlasit s tvrzením, že se předmětná problematika jeví jako „... složitá dynamická soustava s velkým množstvím komponentů, z nichž každý se vyznačuje jednak specifickými individuálními vlastnostmi, jednak vlastnostmi, které má společné s ostatními.“⁹⁹ Vlastnosti, stejně jako chování jednotlivce, sociální skupiny i celé společnosti vstupují do vzájemné interakce. Vedle toho je politická kultura formována také vnějšími aspekty.

Za nejvýznamnější vnější faktor je možno považovat *geopolitické vlivy*. Chování národů, jakož i politická kultura jsou ovlivňovány takovými okolnostmi, jakými jsou geografická poloha dané země, velikostí jejího území či počet obyvatel. Chování obyvatelstva v menším státě se odlišuje od chování obyvatelstva většího státu, což je dáno způsobem, jímž musí národ v závislosti na své velikosti jednat pro vlastní přežití. Postavení národa se

⁹⁷ALMOND, G. A., VERBA, S. *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*. London: SAGE Publications, 1989, s. 16 až 19.

⁹⁸KLICPEROVÁ-BAKER, M. a kol. *Demokratická kultura v České republice: občanská kultura, étos a vlastenectví ze srovnávacího pohledu*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2007, s. 21.

⁹⁹ADAMOVÁ, K., KRÍŽKOVSKÝ, L. *Politologie*. Vyd. 1. Praha: Codex, 1997, s. 361.

ve velké míře odvíjí rovněž od polohy země, přičemž k odlišnému utváření kultury dochází u národů žijících v odlehlých horských oblastech nebo u národů, které obývají strategicky významné území.

Dalším významným faktorem je *náboženství*. To mělo vliv na formování politické kultury především v minulosti, avšak doposud se promítá do hodnot a morálky obyvatel. Je totiž třeba si uvědomit, že náboženství v sobě zahrnuje rovněž specifické hodnoty a morální zásady, které jsou pro jeho příznivce závazné, a tím mohou ovlivňovat jejich postoje mimo jiné i k politickým otázkám. Rovněž samo náboženství se zabývá politickými otázkami, zvláště pak vztahem jedince k politickému systému či vztahem mezi církví a světskou mocí. Přestože v současnosti nemá už náboženství takový vliv v politice, jaký mělo v minulosti (zejména ve středověku), i nyní mohou přetrvávat určité stereotypy chování, jež mají v náboženství svůj původ. Jako typický příklad toho, kdy náboženství nepozbylo svůj vliv a doposud zásadním způsobem působí na jedince a ovlivňuje jeho vztah k politice, je islám.

Politickou kulturu země determinuje také její *ekonomická vyspělost*. V závislosti na úrovni ekonomické vyspělosti (převládající ekonomické aktivitě v dané zemi) jsou státy děleny na agrární a industriální. Tato typologie se projevuje zvláště v odlišných hodnotových orientacích či v rozdílných volebních preferencích. Pro agrární státy je charakteristický kolektivismus, autoritarismus, nízká sociální mobilita a paternalismus. Industriální země se naopak vyznačují větším individualismem, demokratiem, vysokou sociální mobilitou a kultem spotřeby. V agrární kultuře je při výběru vůdce preferován fyzicky zdatný člověk a bojovník, kdežto v industriální kultuře je upřednostňován spíše schopný intelektuál. Členění států na agrární a industriální ovšem nelze chápat jako absolutní, poněvadž i agrární státy mohou být vyspělé.¹⁰⁰

Významným faktorem je i *aktuální ekonomická situace* v dané zemi. Je-li ekonomická situace aktuálně nepříznivá, pak dochází k aktivizaci i těch vrstev ve společnosti, jež se jinak politického života neúčastní. Jedná se o vrstvy, na které má negativní ekonomická situace největší přímý dopad. Obvykle se jedná o méně vzdělané a chudší vrstvy společnosti. Ekonomické faktory tak při zkoumání politické kultury patří k těm nejdůležitějším.

¹⁰⁰ PROROK, V., LISA, A. *Politologie*. 1. vyd. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2003, s. 203.

Je ovšem třeba mít na zřeteli, že ekonomické faktory nejsou nikterak trvalé, nýbrž že poměrně často a dynamicky dochází k jejich změně.

K důležitým faktorům patří bezesporu rovněž *sociální struktura a její proměny*. U jednotlivých sociálních vrstev je možno vysledovat rozdílné potřeby a zájmy. Jedinovo společenské postavení působí na jeho emoce, hodnoty, způsob myšlení a v neposlední řadě i na jeho vztah k politice. Uvedenou skutečnost lze demonstrovat na příkladu nižších, méně vzdělaných vrstev, z jejichž strany je obvykle vyžadována spíše razantní, ideologicky zaměřená politika. Příslušníci těchto vrstev jsou i v porovnání se vzdělanějšími středními a vyššími vrstvami spíše politicky pasivní. K proměnám politické kultury v souvislosti s tímto faktorem může docházet v i důsledku migrace obyvatel a výskytu menšin v příslušné zemi. S ohledem na výše uvedené je možno konstatovat, že chování národa je výslednicí chování dílčích sociálních skupin sdílejících různorodé hodnoty, názory a postoje. Na vliv jednotlivých sociálních skupin na formování politické kultury daného národa je možno usuzovat v návaznosti na to, nakolik se jejich chování promítne do politické aktivity i v jaké míře v tomto ohledu ovlivňuje politické chování národa jakožto celku. Sociální struktura je ovšem, stejně jako ekonomická situace, výrazně dynamickým faktorem, přičemž k jejím proměnám dochází v závislosti na aktuálních podmínkách.¹⁰¹

¹⁰¹ PROROK, V., LISA, A. *Politologie*. 1. vyd. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2003, s. 202 až 205, PECKA, E. a kol. *Politická kultura v ČR*. Vyd. 1. Praha: Vysoká škola ekonomická, 2000, s. 117 a 118.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

3 VLIV KORUPCE NA POLITICKOU KULTURU

V teoretické části byly vymezeny dva ústřední pojmy této bakalářské práce, kterými jsou pojmy „korupce“ a „politická kultura“. V této kapitole jsou prezentovány výsledky výzkumného šetření, které si kladlo za cíl zjistit, zda korupce ovlivňuje politickou kulturu. Zmíněny zde budou jak metodologické otázky provedeného výzkumného šetření, tak i výsledky samotného výzkumného šetření, které budou současně i interpretovány.

3.1 Metodologie výzkumného šetření

Každé výzkumné šetření začíná mimo jiné stanovením jeho cíle a v případě kvantitativního výzkumu také formulací hypotéz. Z metod kvantitativního výzkumu padla volba na metodu dotazování, a to konkrétně na dotazník. Tato metoda je zde ve stručnosti charakterizována. V této části kapitoly budou taktéž zmíněny organizační aspekty prováděného výzkumného šetření.

3.1.1 Cíl výzkumného šetření, hypotézy

Cíl výzkumného se odvíjel přímo od tématu této práce. **Cílem výzkumného šetření bylo proto identifikovat, zda podle názoru respondentů korupce ovlivňuje politickou kulturu.** Z tohoto cíle byly odvozeny cíle dílčí:

- zjistit, jak respondenti subjektivně vnímají úroveň politické kultury u nás;
- zjistit názor respondentů na korupci;
- zjistit, jaká část respondentů se domnívá, že korupce ovlivňuje politickou kulturu;
- zjistit, jakým způsobem respondenti případný vliv korupce na politickou kulturu vnímají.

V návaznosti na stanovený cíl výzkumného šetření byly formulovány následující hypotézy, které byly v průběhu výzkumného šetření verifikovány:

Hypotéza 1: Více než 60 % respondentů se domnívá, že úroveň politické kultury u nás je dobrá.

Hypotéza 2: Více než 40 % respondentů se ve svém životě osobně setkalo s korupcí.

Hypotéza 3: Více než 60 % respondentů má za to, že korupce má vliv na politickou kulturu.

Hypotéza 4: Vliv korupce na politickou kulturu je ze strany více než 60 % respondentů vnímán negativně.

3.1.2 Charakteristika použitých metod

Jak bylo uvedeno již dříve, výzkumné šetření bylo provedeno jako kvantitativní za využití jednoho z nástrojů metody dotazování – dotazníku. Metoda dotazování je metodou sběru dat, která „... spočívá v přímém nebo zprostředkovaném získávání informací od respondentů. Podle situace, povahy výzkumu a charakteristiky cílové skupiny může dotazování probíhat osobně (CAPI), telefonicky (CATI), online (CAWI) nebo písemně poštou.“¹⁰² Z jeho nástrojů byl vybrán dotazník, který je možno charakterizovat jako „... formulář určený respondentovi a obsahující otázky a varianty odpovědí. Může také obsahovat místo na odpověď“.¹⁰³

Základem dotazníku jsou tedy předem připravené otázky, které jsou pokládány respondentům. Použité otázky mohou být uzavřené, otevřené a polouzavřené. Dotazník použitý ke sběru dat obsahoval všechny tyto typy otázek. Jedna z uzavřených otázek, u níž si respondenti mohou vybírat pouze z nabízených variant odpovědí, byla zaměřena např. na pohlaví respondentů. Otevřené otázky v dotazníku, kde může respondent odpovídat volně dle svého uvážení, byly reprezentovány např. dotazem na věk respondentů. Jako polouzavřené otázky jsou označovány ty, které respondentovi nabízí varianty odpovědí, avšak pokud žádná z nich nevyjadřuje jeho situaci, názor apod., má možnost se k takové otázce vyjádřit dle svého uvážení. Takovou otázkou byl v dotazníku dotaz na způsoby omezování vlivu korupce na politickou kulturu. V rámci výzkumného šetření byl použit pro tento účel vytvořený dotazník, který je zařazen do přílohy.

Data zajištěná prostřednictvím dotazníku byla následně zpracovávána tzv. čárkovací metodou. Jedná se o jednoduchou metodu zpracování dat, která spočívá ve sčítání četností jednotlivých variant odpovědí. Výzkumník prochází odevzdané dotazníky a výskyt příslušné odpovědi poznamenává čárkou. Ty na konci procházení dotazníků sečte, čímž zjistí četnost výskytu jednotlivých odpovědí. To následně umožňuje vedle absolutních četností vypočítat i četnosti relativní.

¹⁰²*Slovník pojmů* [online]. © Copyright 2012 – 2016 Survio. [cit. 2016-03-20]. Dostupné z: <<http://www.survio.com/cs/slovník-pojmu>>.

¹⁰³ JANDOUREK, J. *Úvod do sociologie*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003, s. 210.

3.1.3 Organizační otázky výzkumného šetření

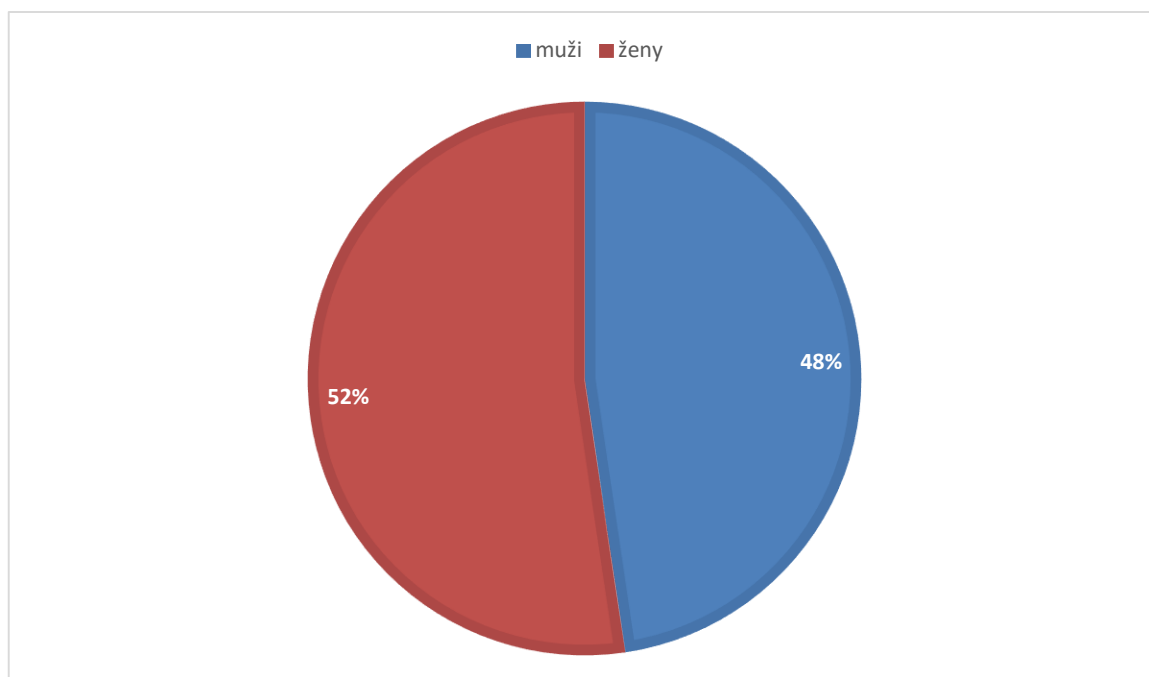
Organizace výzkumného šetření zahrnovala přípravnou fázi, fázi sběru dat, fázi zpracování dat a fázi vyhodnocování a interpretace dat. V přípravné fázi, která probíhala v období říjen až prosinec 2015, byl vytyčen cíl výzkumného šetření a z něj vycházející dílčí cíle, byly formulovány hypotézy a byl sestaven dotazník, který byl následně v rámci pilotáže ověřován z hlediska úplnosti nabízených odpovědí či jeho srozumitelnosti pro budoucí respondenty. Sběr dat se uskutečnil v měsících leden a únor 2016. V březnu 2016 byla sebraná data zpracovávána. Během měsíce dubna 2016 pak probíhalo vyhodnocování dat a jejich interpretace.

3.2 Charakteristika výběrového souboru

V souvislosti s prováděním výzkumného šetření bylo osloveno celkem 120 potenciálních respondentů. Jednalo se o osoby starší osmnácti let, které byly osloveny na různých místech Jihomoravského kraje. Z uvedeného počtu bylo ochotno se výzkumného šetření zúčastnit 107 oslovených jedinců. Všichni z nich odevzdali předložené dotazníky řádně vyplněné a vhodné ke zpracování. V dotazníku bylo zařazeno několik otázek, které zjišťovaly vybrané sociodemografické charakteristiky respondentů. Odpovědi na tyto otázky byly využity pro charakteristiku výběrového souboru.

První z těchto charakteristik bylo pohlaví respondentů. Složení výběrového souboru podle tohoto kritéria zachycuje graf na obrázku 1. Z něj je zřejmá mírná převaha zastoupení žen ve výběrovém souboru. Ta však odpovídá převaze žen v populaci. Jak totiž vyplývá z údajů Českého statistického úřadu, ke dni 31. prosince 2014 bylo z celkového počtu 10 538 275 obyvatel České republiky 5 361 348 žen (50,9 %) a 5 176 927 mužů (49,1 %).¹⁰⁴ Složení výběrového souboru v tomto ohledu odpovídá zhruba složení populace u nás. Žen v něm bylo 56 (52,34 %), mužů pak 51 (47,66 %).

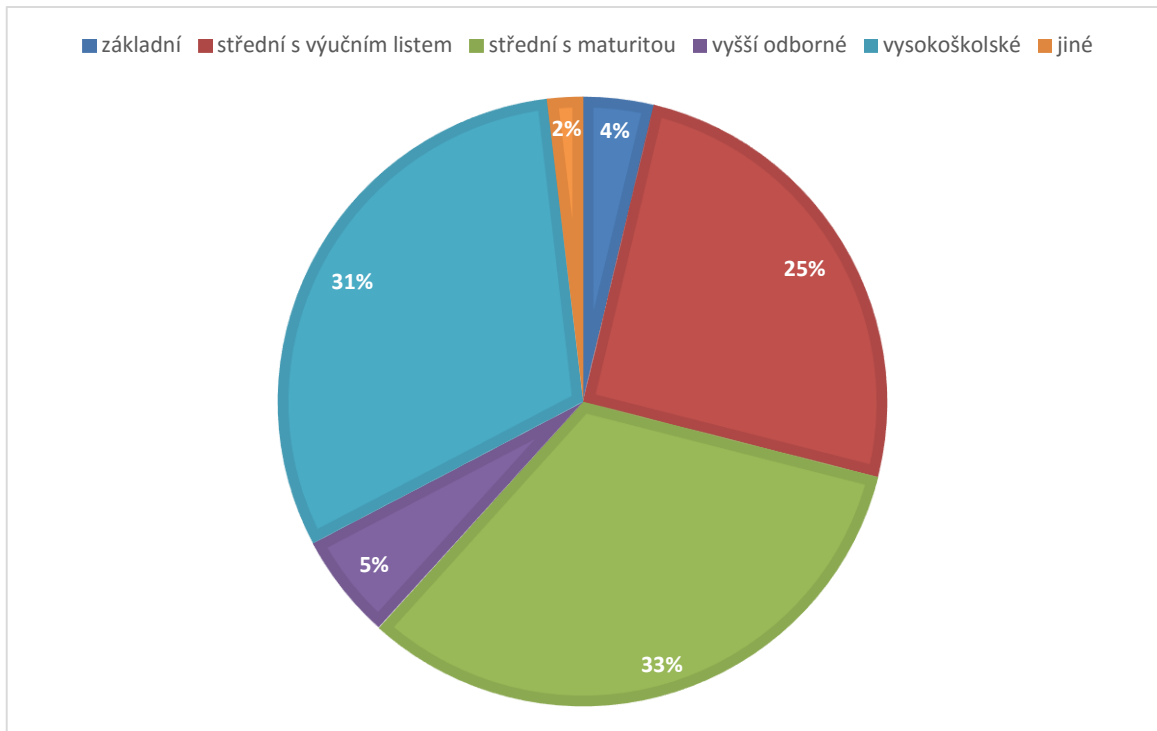
¹⁰⁴ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Obyvatelstvo podle pohlaví a hlavních věkových skupin* [online]. Nedařováno. [cit. 2016-04-21]. Dostupné z: <<https://www.czso.cz/documents/10180/20556865/300002151101.pdf/8de26f96-dadf-43f6-b6c5-459970ddea9d?version=1.0>>.

Obrázek 1 Složení výběrového souboru podle pohlaví respondentů

Zdroj: Vlastní zpracování výsledků výzkumného šetření

Další z těchto charakteristik byl věk respondentů. Z odpovědí respondentů přitom vyplynulo, že jejich věk se pohyboval v rozpětí od 19 do 68 let. Průměrný věk respondentů byl 37,86 roku.

U respondentů bylo zjišťováno také jejich nejvyšší dosažené vzdělání. Na výběr zde měli respondenti z následujících odpovědí: základní, střední s výučním listem, střední s maturitou, vyšší odborné, vysokoškolské, jiné. Složení výběrového souboru z tohoto hlediska je zachyceno v grafu na obrázku 2. Z tohoto obrázku vysvítá, že nejvíce byli ve výběrovém souboru zastoupeni respondenti se středoškolským vzděláním s maturitou. Těchto respondentů byla téměř třetina, přesně 32,71 % (v absolutním vyjádření 35 respondentů). Druhou nejvíce početnou skupinou byli respondenti s vysokoškolským vzděláním, kterých bylo 33 (30,84 %). O něco méně bylo respondentů se středoškolským vzděláním s výučním listem. Těch bylo 27 (25,23 %). Vyšší odbornou školu absolvovalo celkem 6 dotazovaných (5,61 %). Pouze základního vzdělání dosáhli čtyři oslovení jedinci (3,74 %). Zbylí dva respondenti (1,87 %) dosáhli jiné, než bylo dosud uváděno. Je tak možno se domnívat, že absolvovali např. zvláštní či speciální školu.

Obrázek 2 Složení výběrového souboru podle nejvyššího dosaženého vzdělání

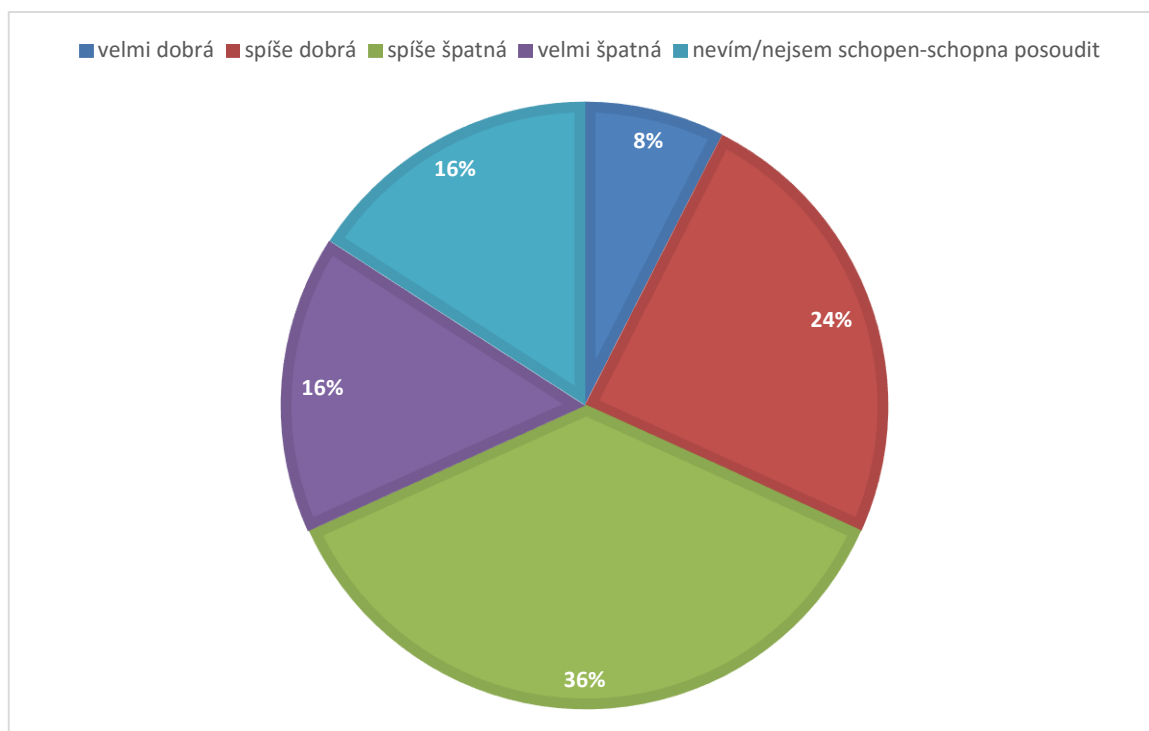
Zdroj: Vlastní zpracování výsledků výzkumného šetření

3.3 Výsledky výzkumného šetření

V této části kapitoly jsou analyzovány výsledky výzkumného šetření po jednotlivých otázkách dotazníku. Analýza je zde provedena tak, aby bylo možno v následující části kapitoly provést ověření platnosti dříve formulovaných hypotéz.

3.3.1 Celkové vnímání politické kultury u nás ze strany respondentů

To, jakým způsobem respondenti subjektivně celkově vnímají politickou kulturu u nás, zjišťovala otázka č. 4, která se skládala z větě znění „Politickou kulturu u nás celkově hodnotím jako:“, načež byly respondentům nabídnuty varianty odpovědí ve formě Likertovy škály, která vedle polaritě postoje umožňuje vyjádřit i jeho intenzitu. Takto byly respondentům nabídnuty následující odpovědi: „velmi dobrou“, „spíše dobrou“, „spíše špatnou“, „velmi špatnou“ a „nevím/nejsem schopen-schopna posoudit“. Výsledky výzkumného šetření k této otázce jsou v grafické podobě vyjádřeny v grafu na obrázku 3.

Obrázek 3 Celkové vnímání politické kultury u nás ze strany respondentů

Zdroj: Vlastní zpracování výsledků výzkumného šetření

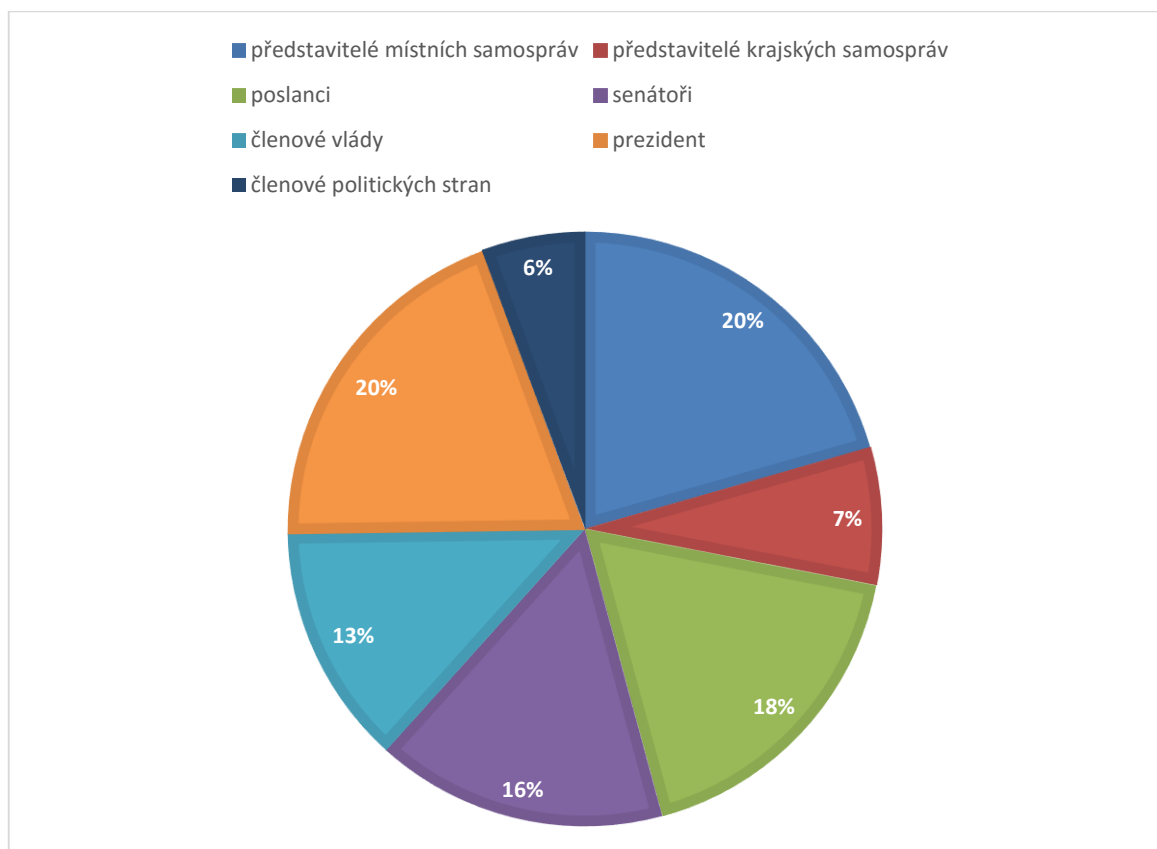
Z výsledků výzkumného šetření vyplynulo, že politickou kulturu u nás jako celek hodnotilo jako velmi dobrou pouze 8 dotazovaných (7,48 %). Jako spíše dobrou ji označilo 26 respondentů (24,30 %). Pozitivně tak v různém stupni hodnotilo celkovou politickou kulturu u nás dohromady 34 respondentů (31,78 %). Jednalo se vesměs o respondenty nižšího věku a o respondenty s alespoň středoškolským vzděláním s maturitou. Jako spíše špatnou vnímá celkově politickou kulturu u nás 39 oslovených jedinců (28,04 %). Zcela negativně se v tomto ohledu vyjádřilo 17 respondentů (15,89 %). Negativně tedy v různém stupni hodnotilo celkovou politickou kulturu u nás dohromady 56 dotazovaných (52,34 %). Šlo především o respondenty vyššího věku a s nižším dosaženým vzděláním. Zbylých 17 respondentů oslovených jedinců (15,89 %) nebylo k této otázce zaujmout nějaký postoj a zadrželo tak odpověď znění „nevím/nejsem schopen-schopna posoudit“. Může se jednat o jedince, kteří se o politiku příliš nebo vůbec nezajímají.

3.3.2 Politici s nejlepší politickou kulturou u nás

Následující otázka u respondentů zjišťovala, který politik či skupiny politiků se podle názoru respondentů vyznačuje nejlepší politickou kulturou u nás. Příslušná otázka měla ná-

sledující znění: „Kteří z politiků mají podle vás nejlepší politickou kulturu u nás?“. Na výběr k této otázce měli respondenti celkem sedm odpovědí: „představitelé místních (obecních) samospráv“, „představitelé krajských samospráv“, „poslanci“, „senátoři“, „členové vlády“, „prezident“ a „politické strany a hnutí“. Jaké bylo zastoupení těchto odpovědí je zřejmé z grafu na obrázku 4.

Obrázek 4 Politici s nejlepší politickou kulturou u nás

Zdroj: Vlastní zpracování výsledků výzkumného šetření

Z něj je patrné, že nejlepší politickou kulturu z politických subjektů u nás mají podle respondentů představitelé místních (obecních) samospráv. V tomto duchu se vyjádřila více než jedna pětina dotazovaných (v absolutním vyjádření 22 respondentů, v relativním vyjádření 20,56 %). Jen o něco málo horšího výsledku dosáhl prezident, který má nejlepší politickou kulturu u nás podle 21 účastníků výzkumného šetření (19,63 %). Na pomyslné třetí příčce se umístili poslanci, které jako nositele nejlepší politické kultury u nás označilo 19 respondentů (17,76 %). O něco hůře v tomto směru dopadli senátoři, které v této souvis-

losti zmínilo 17 dotazovaných (15,89 %). Příliš dobře si nevedli ani členové vlády, kteří jsou v oblasti politické kultury u nás na špici podle 14 respondentů (13,08 %). Vůbec nejhoršího hodnocení v této oblasti dosáhli představitelé krajských samospráv (8 respondentů, tj. 7,48 %) a politické strany (6 respondentů, čili 5,60 %). Výsledky výzkumného šetření do jisté míry korespondují s výzkumy, které byly u nás v minulosti provedeny. Z těchto výzkumů je možno zmínit např. kontinuální šetření prováděné v březnu roku 2005 a v březnu roku 2007 Centrem pro výzkum veřejného mínění.¹⁰⁵ Do tohoto kontinuálního šetření však nebyli zahrnuti prezident a politické strany (byli naproti tomu zahrnuti členové vybraných politických stran), proto nebylo možno výsledky provedeného výzkumného šetření a zmíněného kontinuálního šetření porovnat.

3.3.3 Politici s nejhorší politickou kulturou u nás

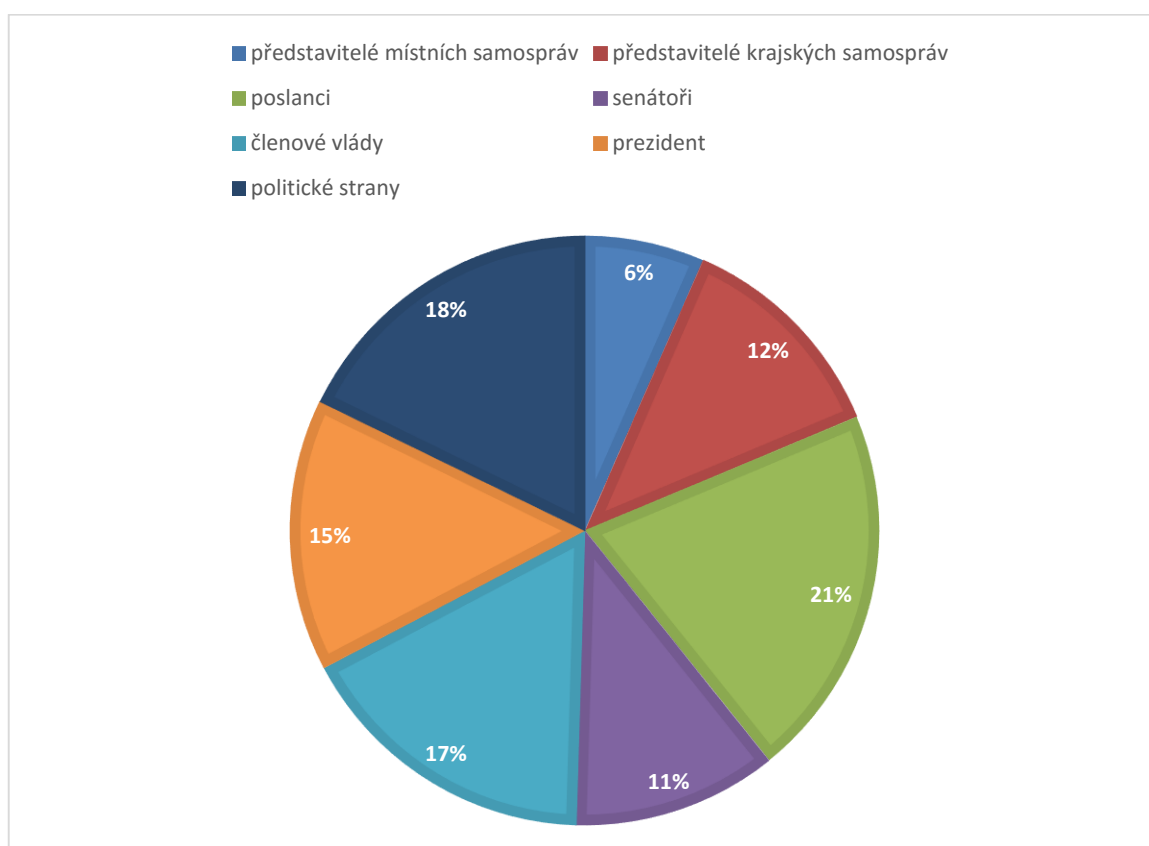
Otázka č. 6 byla dosti podobná, jako otázka předchozí, jen s tím rozdílem, že u respondentů naopak zjišťovala, který politik či skupiny politiků se podle názoru respondentů vyznačuje nejhorší politickou kulturou u nás. Tato otázka měla následující znění: „Kteří z politiků mají podle vás nejhorší politickou kulturu u nás?“. Na výběr k této otázce měli respondenti opět celkem sedm odpovědí: „představitelé místních (obecních) samospráv“, „představitelé krajských samospráv“, „poslanci“, „senátoři“, „členové vlády“, „prezident“ a „politické strany a hnutí“. Zastoupení těchto odpovědí je zřejmé z grafu na obrázku 5.

Pohled na tento graf ukazuje, že nejhorší politickou kulturou u nás mají podle názoru respondentů poslanci. Tento názor vyslovilo 22 dotazovaných (20,56 %). O mnoho lépe si nevedly ani politické strany, které považuje za nositele nejhorší politické strany 19 respondentů (17,76 %). Dalších 18 respondentů (16,82 %) mělo tento názor o členech vlády. Jen o něco lépe na tom byl prezident, který má nejhorší politickou kulturu u nás podle 16 dotazovaných (14,95 %). Jiných 13 oslovených jedinců (12,15 %) mělo tento názor o představitelích krajských samospráv. Celkem 12 respondentů (11,21 %) mělo zase za to, že nejhorší politickou kulturou se prezentují senátoři. Stejně jako u předchozí otázky, i v tomto případě byli nejlépe hodnoceni příslušníci místních (obecních) samospráv. Tyto za nositele

¹⁰⁵ Srovnej např. ŠKODOVÁ, M. *Politická kultura: koncept a mínění české veřejnosti* [online]. Nedatováno. [cit. 2016-04-21]. Dostupné z: <http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c3/a3968/f11/100072s_POLIT.KULTURA.pdf>.

nejhorší politické kultury u nás označilo pouze 7 respondentů (6,54 %). Z těchto výsledků je zřejmé, že do značné míry kopírují v opačném směru výsledky výzkumného šetření k předchozí otázce. Poměrně zajímavá je skutečnost, že u obou otázek byl jako nositel nejlepší i nejhorší politické kultury u nás označen poměrně velkým počtem respondentů prezident. Do jisté míry se tak potvrdilo zjištění jiných anketních šetření, podle nichž osoba současného prezidenta rozděluje národ.¹⁰⁶

Obrázek 5 Politici s nejhorší politickou kulturou u nás

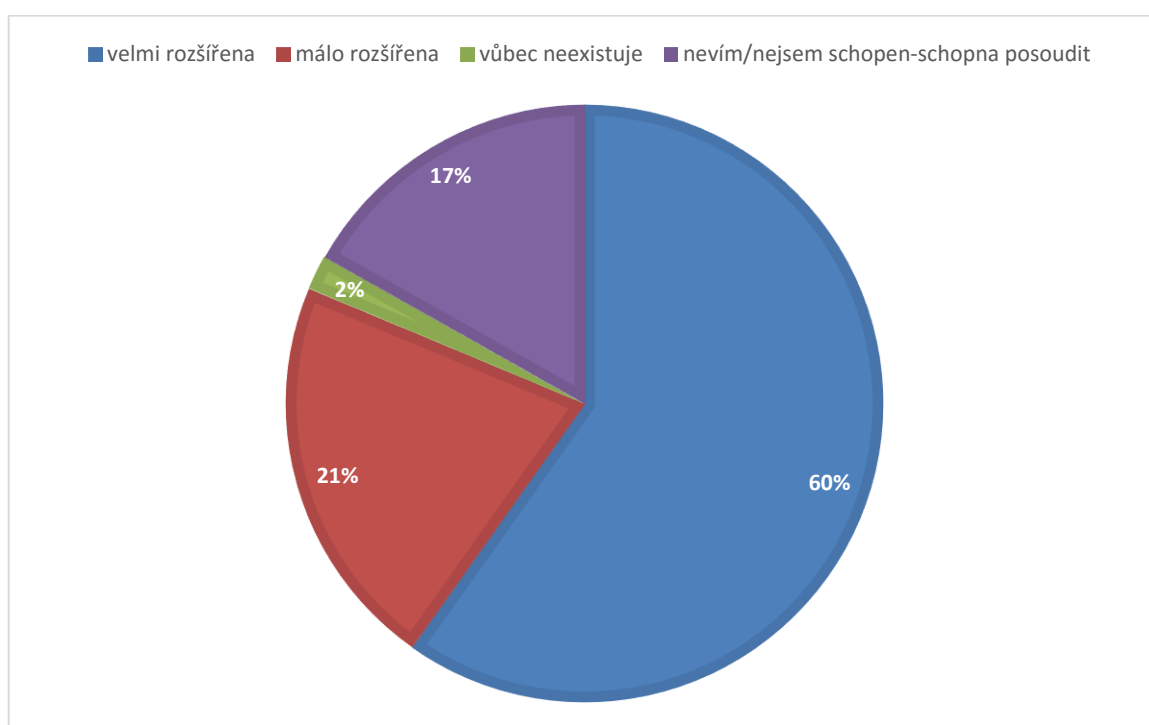
Zdroj: Vlastní zpracování výsledků výzkumného šetření

¹⁰⁶ Jako příklad lze uvést průzkum agentury SANEP z roku 2014, který ukázal, že podle 37,8 % dotazovaných současný prezident národ rozděluje, dalších 15,3 % účastníků šetření se domnívá, že národ spíše rozděluje, 2,8 % má za to, že národ spojuje, 6,4 % že národ spíše spojuje, 32,2 % dotazovaných zastávalo názor, že prezident ani nerozděluje ani nespojuje a konečně 5,5 % účastníků nebylo schopno se k věci vyjádřit. FABIAN, J. *Zeman v exkluzivním průzkumu: Rozděluje národ! A zdravotně na to nemá, vzkazuje třetina lidí* [online]. 22. listopadu 2014. [cit. 2016-04-22]. Dostupné z: <http://www.blesk.cz/clanek/zpravy-politika/287312/zeman-v-exkluzivnim-pruzkumu-rozdeluje-narod-a-zdravotne-na-to-nema-vzkazuje-tretina-lidi.html?utm_source=blesk.cz&utm_medium=copy>.

3.3.4 Rozšíření korupce u nás podle názoru respondentů

V dotazníku byla taktéž zařazena otázka, která u respondentů zjišťovala, v jaké míře je u nás rozšířena korupce. Konkrétně se jednalo o otázku č. 7, která měla následující znění: „Jak moc je podle vás u nás rozšířena korupce?“. Na výběr měli respondenti ze čtyř variant odpovědí: „velmi rozšířená“, „málo rozšířená“, „vůbec neexistuje“ a „nevím/nejsem schopna posoudit“. Výskyt jednotlivých těchto odpovědí zachycuje graf na obrázku 6.

Obrázek 6 Rozšíření korupce u nás podle názoru respondentů

Zdroj: Vlastní zpracování výsledků výzkumného šetření

Téměř tři pětiny respondentů (v absolutním vyjádření 64, v relativním pak 59,81 %) se domnívá, že korupce je u nás velmi rozšířena. Další zhruba jedna pětina dotazovaných (23, v relativním vyjádření 21,50 %) si myslí, že korupce u nás je rozšířena jen v malé míře. Názor, že korupce u nás vůbec neexistuje, zastávali dva respondenti (1,84 %). K rozšířenosti korupce u nás nebylo schopno se vyjádřit celkem 18 oslovených jedinců (16,82 %). Výsledky výzkumného šetření je možno srovnat s jedním z posledních výzkumů k této problematice u nás, který byl realizován v období od 21. do 27. listopadu 2015 agenturou TNS Aisa, a jehož se zúčastnil reprezentativní vzorek 1200 respondentů v České

republiky starších osmnácti let. Z výsledků tohoto výzkumu vyplynulo, že korupce u nás existuje podle 51 % respondentů.¹⁰⁷ Výzkumným šetřením byly tedy zjištěny poněkud vyšší hodnoty výskytu korupce v porovnání s uvedeným výzkumem. Tento rozdíl lze přičíst na vrub jednak menší reprezentativnosti výběrového souboru, který se zúčastnil výzkumného šetření, jednak odlišnému znění otázek pokládaných respondentům.

3.3.5 Osobní zkušenost respondentů s korupcí

Další otázka se respondentů dotazovala na jejich vlastní osobní zkušenost s korupcí. Tuto skutečnost u nich zjišťovala otázka č. 8, která měla toto znění: „Setkal/a jste se v životě přímo Vy sám/sama s korupcí?“. K této otázce mohli respondenti vybírat z následujících odpovědí: „ano, jednou“, „ano, vícekrát“, „ne, nesetkala“ a „nevím, nejsem schopna/schopný posoudit“. Vedle samotného faktu osobní zkušenosti s korupcí bylo tedy zjišťováno, zda se jednalo o jednorázovou záležitost či takovou zkušenost respondent učinil opakovaně. Výsledky výzkumného šetření k této otázce jsou shrnuty v grafu na obrázku 7.

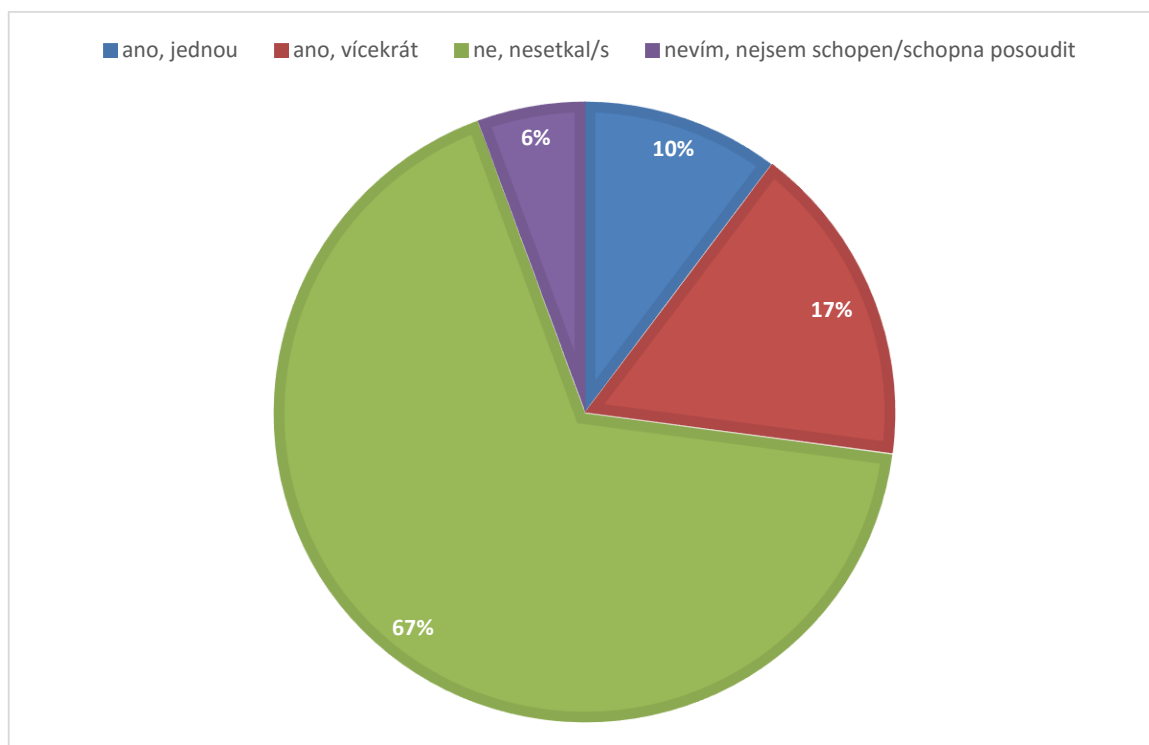
Jednorázovou zkušenost s korupcí mělo 11 dotazovaných (10,28 %). Opakovaně se s korupcí setkalo 18 respondentů (16,82 %). Osobní zkušenost s korupcí přitom uváděli signifikantně více muži a dále pak jedinci ve věku od 30 do 40 let. V tomto ohledu se výsledky výzkumného šetření příliš nelišily od již zmiňovaného výzkumu *Trendy Česka – Korupce v České republice*, podle něhož se s přijímáním či dáním úplatku setkává cca 10 % respondentů na straně poskytovatele a dalších 10 % respondentů na straně jeho příjemce. Rovněž v rámci tohoto výzkumu bylo zjištěno, že k účastníkům korupčního vztahu patří více muži, a to ve věku 30 až 44 let a podnikatelé.¹⁰⁸ Z výsledků výzkumného šetření dále vyplynulo, že více než dvě třetiny dotazovaných (v absolutním vyjádření 72, v relativním pak 67,29 %) se osobně s korupcí nesetkala. Vyjádřit se k této skutečnosti nebylo schopno 6 dotazovaných (5,60 %). Je možno předpokládat, že část z nich nebyla schopna vyhodnotit, zda např. bonboniéru lékaři posoudit jako úplatek či nikoliv, a proto

¹⁰⁷*Trendy Česka – Korupce v České republice* [online]. TNS AISA s.r.o., 15. prosince 2015. [cit. 2016-04-21]. Dostupné z: <<http://simar.cz/clanky/trendy-ceska-korupce-v-ceske-republice.html>>. Tento výzkum je součástí řady výzkumů Trendy Česka, které od měsíce února 2014 provádí agentura TNS Aisa ve spolupráci s Českou televizí a s Filozofickou fakultou Univerzity Karlovy v Praze.

¹⁰⁸*Trendy Česka – Korupce v České republice* [online]. TNS AISA s.r.o., 15. prosince 2015. [cit. 2016-04-21]. Dostupné z: <<http://simar.cz/clanky/trendy-ceska-korupce-v-ceske-republice.html>>.

raději na tuto otázku odpověděli za využití odpovědi „nevím, nejsem schopen/schopna posoudit“.

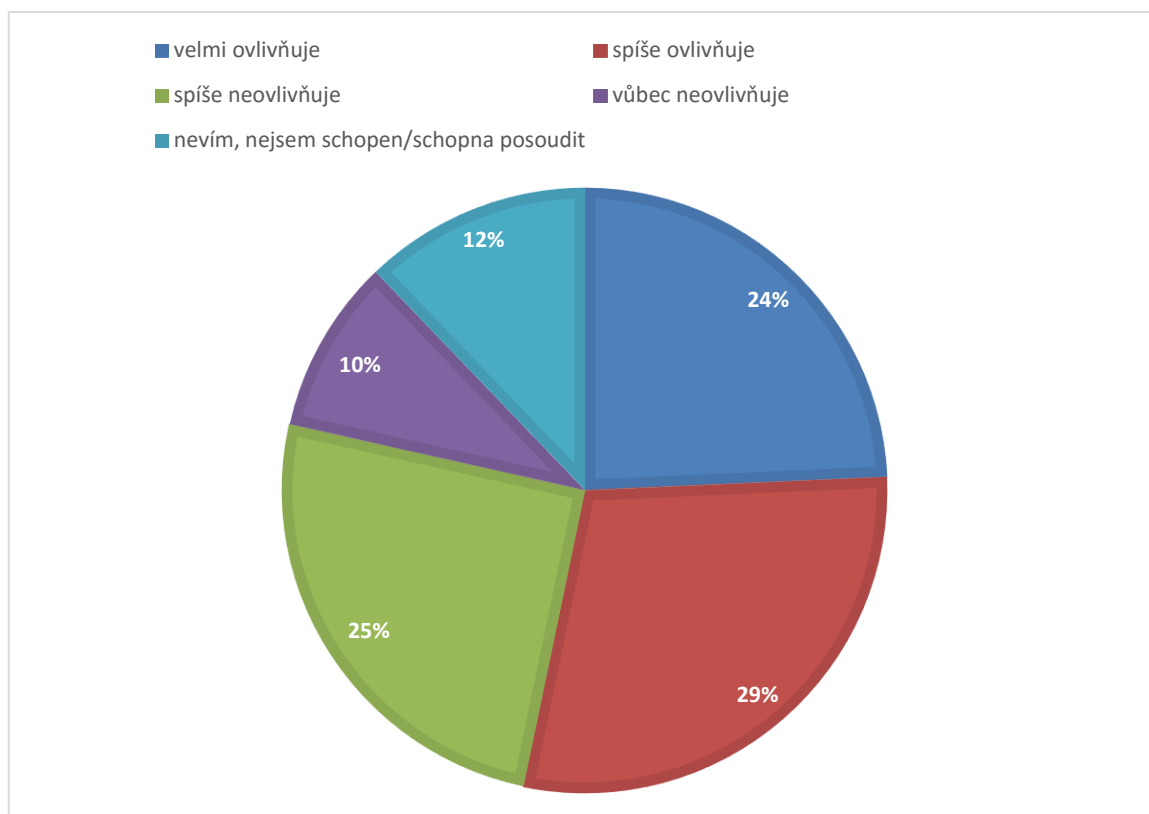
Obrázek 7 Osobní zkušenost respondentů s korupcí

Zdroj: Vlastní zpracování výsledků výzkumného šetření

3.3.6 Míra ovlivnění politické kultury u nás korupcí

Do dotazníku byla zařazena také otázka, která u respondentů zjišťovala jejich názor na míru ovlivnění politické kultury korupcí u nás. Šlo o otázku č. 9, která zněla: „Do jaké míry podle Vás korupce ovlivňuje politickou kulturu u nás?“, a jež si kladla za cíl zjistit, jak moc podle respondentů má korupce vliv na politickou kulturu u nás. Respondenti na tuto otázku mohli odpovídat prostřednictvím celkem pěti navrhovaných odpovědí: „velmi ovlivňuje“, „spíše ovlivňuje“, „spíše neovlivňuje“, „vůbec neovlivňuje“ a „nevím, nejsem schopen/schopna posoudit“. Z formulace variant odpovědí je zřejmé, že byly i v tomto případě založeny na Likertově škále. Jaká byly názory respondentů na tuto otázku, to je zřejmé z grafu na obrázku 8.

Obrázek 8 Míra ovlivnění politické kultury u nás korupcí

Zdroj: Vlastní zpracování výsledků výzkumného šetření

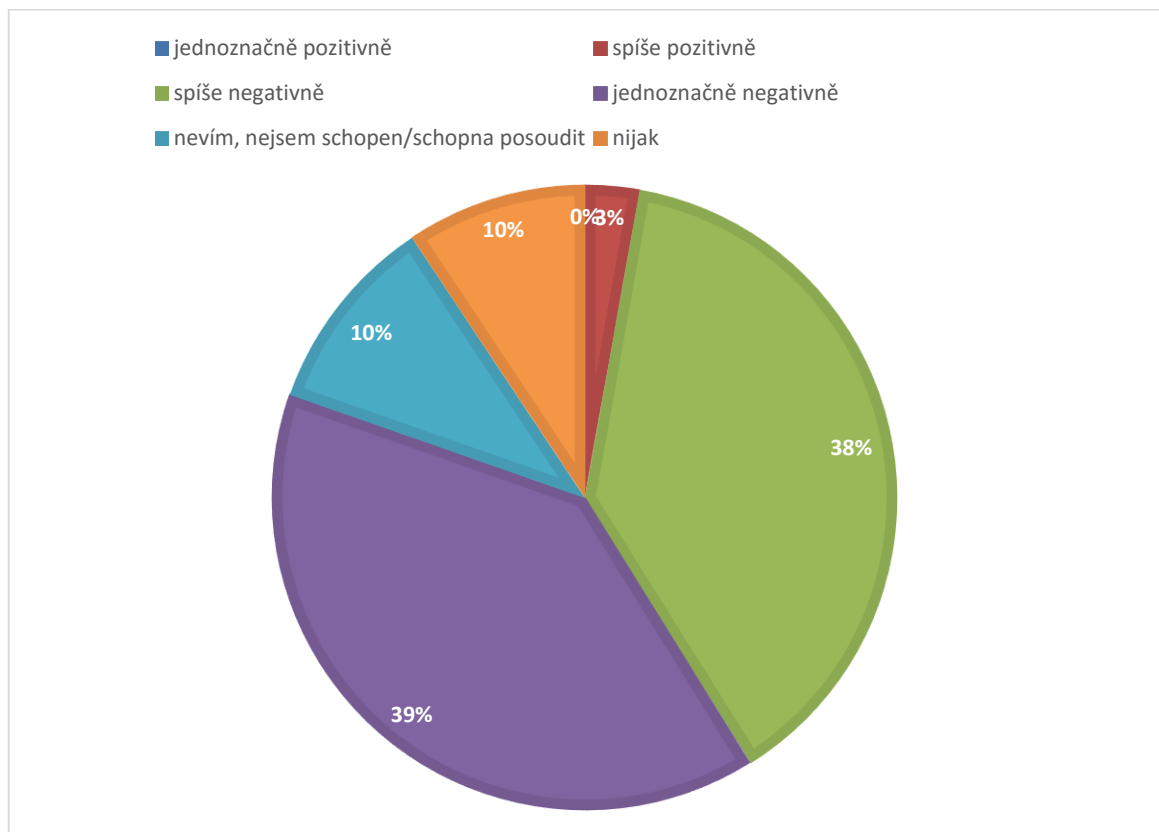
Výzkumné šetření k otázce míry ovlivnění politické kultury u nás korupcí ukázalo, že nadpoloviční většina respondentů byla toho názoru, že korupce politickou kulturu u nás ovlivňuje. Těchto respondentů bylo celkem 57, což v relativním vyjádření činilo 53,27 %. Z uvedeného počtu bylo 26 dotazovaných (24,30 %) toho názoru, že vliv korupce je velký a dalších 31 účastníků výzkumu (28,97 %) má za to, že korupce spíše ovlivňuje politickou kulturu u nás. Opačného názoru byla přibližně třetina respondentů – celkem jich bylo 37, což představovalo 34,58 %. Že korupce spíše politickou kulturu u nás neovlivňuje, to se domnívalo 27 oslovených jedinců (25,23 %), kdežto dalších 10 (9,35 %) si myslí, že korupce politickou kulturu vůbec neovlivňuje. Poměrně velká část respondentů – bylo jich celkem 13 (12,15 %) – nebylo schopno se k této otázce vyjádřit prostřednictvím některé z již uvedených odpovědí, a proto zatrhl odpověď znění „nevím, nejsem schopen/schopna posoudit“. Jednalo se zde více o ženy a o jedince s nižším dosaženým vzděláním. Patřili sem zejména ti jedinci, kteří stejnou odpověď zatrhli i u předchozí otázky, která se respondentů dotazovala na jejich hodnocení úrovně politické kultury u nás. Nabízí se zde proto

stejně vysvětlení tohoto stavu tím, že tito respondenti nevědí, co si mají pod pojmem „politická kultura“ představovat, proto raději zvolili neutrální odpověď.

3.3.7 Způsob ovlivnění politické kultury korupcí

Vedle toho, zda a v jaké míře korupce eventuálně ovlivňuje politickou kulturu u nás, výzkumné šetření zjišťovalo i to, jakým způsobem ji ovlivňuje. Tuto záležitost u respondentů zjišťovala otázka číslo 10 následujícího znění: „Jak podle Vás ovlivňuje korupce politickou kulturu?“ Pro její hodnocení byly respondentům předloženy následující odpovědi: „jednoznačně pozitivně“, „spíše pozitivně“, „spíše negativně“, „jednoznačně negativně“, „nevím, nejsem schopen/schopna posoudit“ a „nijak“. Výsledky výzkumného šetření k této otázce shrnuje graf na obrázku 9.

Obrázek 9 Způsob ovlivnění politické kultury korupcí

Zdroj: Vlastní zpracování výsledků výzkumného šetření

Postoje respondentů k této záležitosti byly vcelku jednoznačné – převážná část z nich považuje vliv korupce na politickou kulturu za negativní. Těchto respondentů byly více než tři čtvrtiny. Konkrétně jich bylo 83 (77,57 %). Že je tento vliv jednoznačně negativní, to si myslí 42 dotazovaných (39,25 %), dalších 41 respondentů (38,32 %) tento vliv považuje za spíše negativní. Tento výsledek koresponduje s vnímáním korupce jako negativního jevu. Zhruba jedna desetina dotazovaných (10 respondentů, tj. 9,35 %) uvedli, že korupce nijak neovlivňuje politickou kulturu u nás. Vždy se jednalo o respondenty, kteří u přechozí otázky uvedli, že korupce nijak politickou kulturu neovlivňuje. Tři oslovení jedinci (2,80 %) se domnívají, že korupce má na politickou kulturu u nás spíše pozitivní vliv. Bylo by zajímavé, čím by tento svůj postoj objasnili, pokud by k tomu dostali příležitost. Leccos však napovídá to, že se ve všech případech jednalo o respondenty, kteří měli osobní zkušenost s korupcí, především pak opakovanou. Přibližně desetina respondentů nebyla schopna k tomuto problému zaujmout nějaký postoj, když zadržela odpověď znění „nevím, nejsem schopen/schopna posoudit“

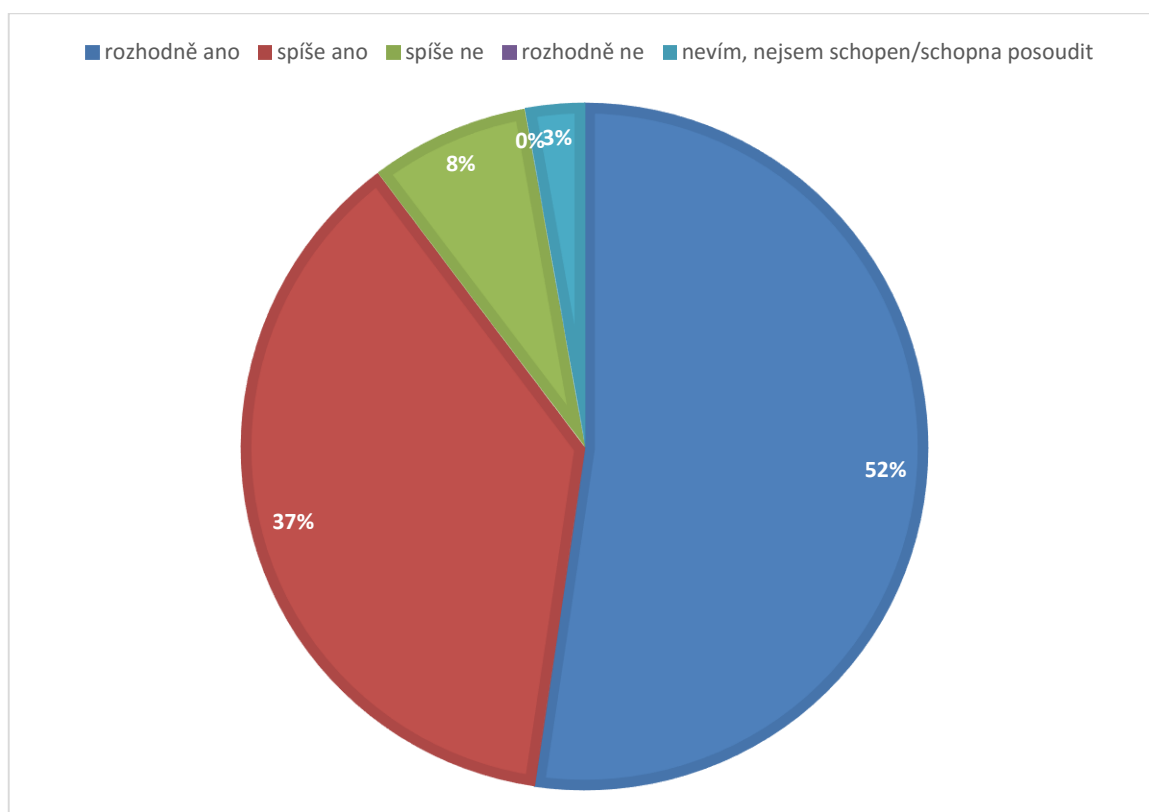
3.3.8 Názory na další působení zkorumpovaného politika v politice

Předposlední otázka dotazníku byla zaměřena na předmět některých debat u nás, kterým je další působení politika, který je důvodně podezřelý z korupce či mu byla korupce prokázána. Příslušná otázka v dotazníku přitom měla následující znění: „Jak souhlasíte s následujícím tvrzením: ‚V případě prokázání korupčního jednání by měl dotyčný politik odejít z politiky.‘“ Respondentům pro odpověď na tuto otázku byly nabídnuty následující odpovědi: „rozhodně souhlasím“, „spíše souhlasím“, „spíše nesouhlasím“, „určitě nesouhlasím“ a „nevím, nejsem schopen/schopna posoudit“. Výskyt jednotlivých těchto variant v odpovědích respondentů je zřejmý z grafu na obrázku 10.

Názory respondentů na další působení zkorumpovaných politiků v politice jsou více než jednoznačné, neboť celkem 96 dotazovaných (89,72 %) je toho názoru, že by zkorumpovaný politik měl politiku opustit. Odpověď znění „rozhodně ano“ přitom zahrlo 56 respondentů (52,34 %), odpověď znění „spíše ano“ pak 40 oslovených jedinců (37,38 %). K názoru, že v případě prokázání korupčního jednání by dotyčný politik neměl spíše odejít z politiky, se přiklonili pouze tři dotazovaní (7,48 %). Ve všech třech případech se jednalo o respondenty, kteří měli osobní zkušenost s korupcí. Je tak možné, že se jednalo především o takové respondenty, kteří byli sami korumpováni, a proto nevnímají korupci jako problém. U této otázky pouze tři respondenti (2,80 %), kteří nebyli schopni k dané záleži-

tosti zaujmout vyhraněný postoj a využili při odpovědi na tuto otázku variantu odpovědi „nevím, nejsem schopen/schopna posoudit“. Jednalo se o dvě ženy a jednoho respondenta do 30 let. U těchto respondentů je možno jejich postoj vysvětlit tím, že se o politiku nezajímají a nemají tak důvod předmětnou záležitost řešit, byť se i jich potenciálně bezprostředně dotýká.

Obrázek 10 Názory respondentů na další působení zkorumpovaného politika v politice

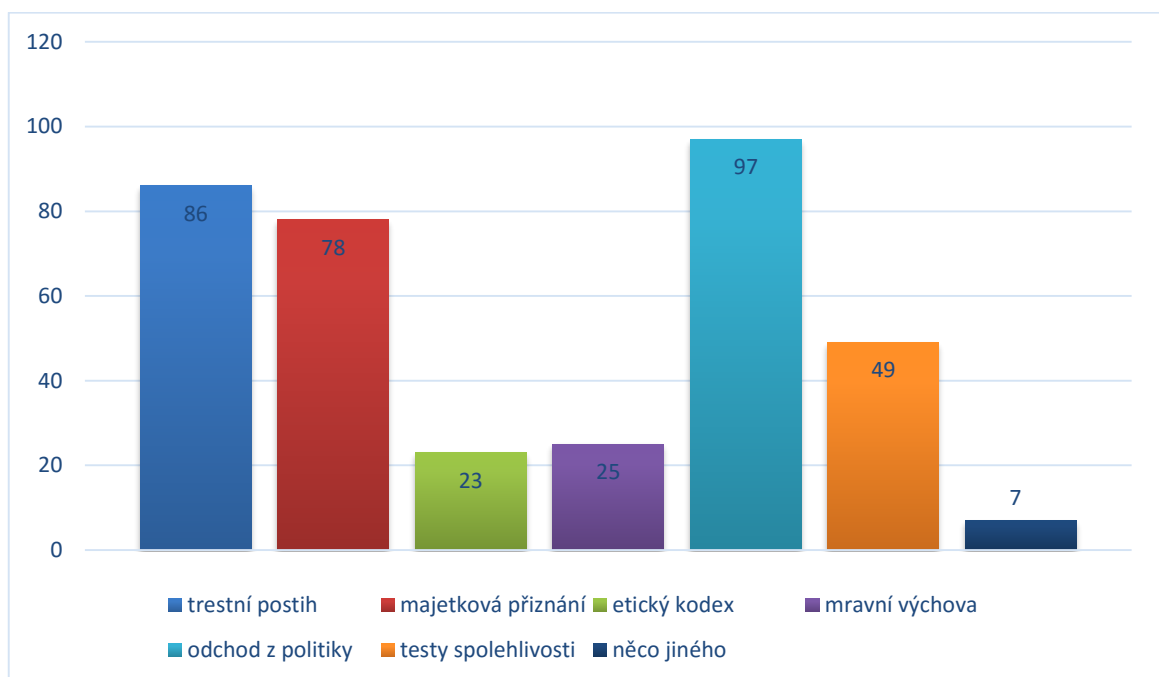
Zdroj: Vlastní zpracování výsledků výzkumného šetření

3.3.9 Názory respondentů na možnosti omezení vlivu korupce na politickou kulturu u nás

Zcela poslední otázka v dotazníku byla koncipována jako polouzavřená a jednalo se o otázku, která u respondentů zjišťovala jejich názor na možnosti omezení vlivu korupce na politickou kulturu u nás. Tato otázka zněla: „Jakým způsobem (způsoby) by bylo možno omezit vliv korupce na politickou kulturu u nás?“. Vzhledem k tomu, že se jednalo o otázku polouzavřenou, byla vedle nabízených odpovědí respondentům poskytnuta mož-

nost, aby se k ní vyjádřili i volně. Někteří z respondentů této možnosti i využili. Na výběr zde měli přitom z následujících odpovědí: „přísnější trestní postih korupce“, „majetková přiznání politiků“, „etický kodex politiků“, „lepší mravní výchova ve společnosti“, „odchod zkorumpovaných politiků z politiky“, „testy spolehlivosti politiků“ a „něco jiného (uveďte)“. Výskyt jednotlivých těchto odpovědí je zachycen v grafu na obrázku 11.

Obrázek 11 Názory respondentů na možnosti omezení vlivu korupce na politickou kulturu u nás

Zdroj: Vlastní zpracování výsledků výzkumného šetření

U této otázky mohli respondenti použít více odpovědí včetně odpovědi „něco jiného“, proto je součet všech odpovědí vyšší než počet respondentů. Z toho důvodu byl pro grafické vyjádření výsledků výzkumného šetření zvolen odlišný typ grafu, než tomu bylo u předchozích otázek. Graf na obrázku 11 přitom prozrazuje, že nejčastěji se v odpovědích respondentů jako prostředek omezení vlivu korupce na politickou kulturu u nás vyskytoval odchod zkorumpovaných politiků z politiky, pro který se přiklonilo 97 dotazovaných. Druhým nejčastějším navrhovaným prostředkem byl přísnější trestní postih korupce (86 respondentů). Za tímto prostředkem následovala majetková přiznání politiků (78 dotazovaných), testy spolehlivosti politiků (49 respondentů), lepší mravní výchova ve společnosti

(25 oslovených účastníků výzkumného šetření) a etický kodex politiků (23 dotazovaných). Možnosti doplnit svůj vlastní návrh využilo 7 respondentů, kteří přišli s následujícími návrhy (částečně upraveno): 3x „zavřít, až zčernají“, 5x „sebrat majetek jim i jejich rodinám“, 2x „vyšší transparentnost činnosti politiků“ a 1x „mediální tlak na korupci a nositele korupce“. Z odpovědí respondentů tak vyplývá, že jednoznačně preferují represivní prostředky působení před prostředky preventivními, byť i represivní prostředky do určité míry působí preventivně.

3.4 Verifikace hypotéz

V přípravné fázi výzkumného šetření byly formulovány celkem čtyři hypotézy. První hypotéza vyslovovala předpoklad, že přes 60 % dotazovaných bude pokládat politickou kulturu u nás jako dobrou. Z výsledků výzkumného šetření (viz subkapitola 3.3.1) vyplynulo, že pozitivně v různém stupni hodnotilo celkovou politickou kulturu u nás celkem 34 respondentů (31,78 %), z nichž ji jako velmi dobrou považovalo pouze 8 dotazovaných (7,48 %) a jako spíše dobrou ji označilo 26 respondentů (24,30 %). Z uvedeného je tak nepochybné, že **hypotéza 1, která měla znění: „Více než 60 % respondentů se domnívá, že úroveň politické kultury u nás je dobrá.“ byla verifikována s negativním výsledkem.**

Druhá hypotéza predikovala, že přes 40 % dotazovaných bude mít nějakou vlastní osobní zkušenost s korupcí. Na tuto záležitost se respondentů dotazovala v dotazníku otázka 8. Z odpovědí oslovených jedinců přitom vyplynuli, že jednorázovou zkušenost s korupcí mělo 11 dotazovaných (10,28 %) a opakovaně se s korupcí setkalo 18 respondentů (16,82 %). Celkem tak mělo osobní zkušenost s korupcí celkem 29 respondentů, což v relativním vyjádření činí 27,10 %. S ohledem na toto konstatování je zřejmé, že **hypotéza 2, jež byla formulována „Více než 40 % respondentů se ve svém životě osobně setkalo s korupcí.“, rovněž nebyla potvrzena.**

Podle předpokladu vyjádřeného ve třetí hypotéze by mělo přes 60 % respondentů zastávat názor, že korupce ovlivňuje politickou kulturu. K této hypotéze se přímo vázala otázka č. 9. Výzkumné šetření k otázce míry ovlivnění politické kultury u nás korupcí ukázalo, že nadpoloviční většina respondentů byla toho názoru, že korupce politickou kulturu u nás ovlivňuje. Těchto respondentů bylo celkem 57, což v relativním vyjádření činilo 53,27 %. Je tak zřejmé, že ani **hypotéza 3 znění „Více než 60 % respondentů má za to, že korupce má vliv na politickou kulturu.“ nebyla ověřena s kladným výsledkem.**

Poslední hypotéza vyslovovala domněnku, že přes 60 % respondentů bude vnímat vliv korupce na politickou kulturu negativně. Postoje respondentů k této záležitosti byly vcelku jednoznačné – převážná část z nich považuje vliv korupce na politickou kulturu za negativní. Těchto respondentů byly více než tři čtvrtiny. Konkrétně jich bylo 83 (77,57 %). Že je tento vliv jednoznačně negativní, to si myslí 42 dotazovaných (39,25 %), dalších 41 respondentů (38,32 %) tento vliv považuje za spíše negativní. Se zřetelem k výsledkům šetření tak lze mít za to, že **hypotéza 4 znění „Vliv korupce na politickou kulturu je ze strany více než 60 % respondentů vnímán negativně.“ byla ověřena s kladným výsledkem.**

3.5 Návrhy a doporučení

Při formulaci návrhů a doporučení k omezení negativního vlivu je korupce na politickou kulturu u nás je možno vyjít z prostředků, které byly prezentovány v názorech respondentů. Ti mimo jiné volali po přísnějším trestním postihu korupčního jednání. K tomuto požadavku je možno uvést, že v současnosti platná úprava je představována ustanoveními § 331 (Přijetí úplatku), § 332 (Podplacení), § 333 (Nepřímé úplatkářství) a § 334 (Společné ustanovení) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „trestní zákoník“). Zde stanovený trestní postih je možno považovat za postačující. Za problémem je však možno označit to, že současná právní úprava neobsahuje ustanovení o účinné lítosti, které bylo obsaženo v ustanovení § 163 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon (dále jen „trestní zákon“), který byl účinný do 31. prosince 2009. Podle tohoto ustanovení zanikala trestnost podplácení (§ 161 trestního zákona) a nepřímého úplatkářství (§ 162 trestního zákona) tehdy, pokud pachatel úplatek poskytl nebo slíbil jen proto, že byl o to požádán, a učinil o tom dobrovolně a vzhledem k okolnostem a svým osobním poměrům bez zbytečného odkladu oznámení státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu. Podle stávající právní úpravy nemá uplácující možnost se za těchto podmínek vyvinít a oběma stranám korupčního vztahu tak hrozí trestní postih. To jen přispívá k latentnosti korupce a naopak je na překážku jejímu odhalování a trestání. Za současné situace tak může potenciální pachatele korupce odrazovat hrozba trestu, avšak tato hrozba není v řadě případů natolik neodvratná, aby pachatel od korupčního jednání upustil. Postihování pachatelů korupce by přitom působilo preventivně i na další členy společnosti v tom směru, aby se k tomuto jednání neuchylovali. De lege ferenda by tak bylo vhodné do trestního zákoníku inkorporovat obdobné ustanovení o účinné lítosti, jako bylo zahrnuto v trestním zákoně.

Ve vztahu k majetkovým příznáním politiků je možno uvést, že tento institut je již obsažen v zákoně č. 159/2006 Sb., o střetu zájmů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o střetu zájmů“). Současná podoba tohoto institutu však dozná s největší pravděpodobností změn, které by se měly týkat podávání majetkových příznání už při nástupu politika do funkce. Předávat by je měli do sjednoceného registru, který by mělo vést Ministerstvo spravedlnosti. Při něm by měl být zřízen nový odbor čítající 20 zaměstnanců, který by vykonával rovněž kontrolní a dohledovou činnost. Navrhovaná novela počítá rovněž s výrazným zpřísněním postihu za porušení tohoto zákona (až 500.000,- Kč).¹⁰⁹ Protože by došlo k centralizaci ukládání příslušných údajů v majetkových příznáních, byla tím umožněna i lepší veřejná a úřední kontrola, což by mohlo vést k omezení korupce politiků.

Etické kodexy jsou podle Somra „...jedním z významných regulátorů etického chování a představují souhrn základních etických norem a pravidel, které garantují základní, nutná pravidla etického chování příslušných subjektů. Představují základ lidského chování, určité stupnice naléhavosti při hledání optimálního způsobu chování daného subjektu.“¹¹⁰ V etických kodexech bývá danu společností dáváno najevo, že skupinové zájmy jsou nadřazeny zájmům soukromým. Etické kodexy mívají charakter závazných povinností, jimiž je omezována libovůle jednotlivců. Tyto povinnosti orientují jednání jednotlivců ve jménu obecného dobra. Součástí etických kodexů bývají i ustanovení ve vztahu ke korupci.¹¹¹ Je možno vyslovit přesvědčení, že existence etického kodexu politiků všech úrovní by přispěla jak ke snížení korupce, tak i ke kultivaci politické kultury u nás.

Konečně je třeba i zmínit morální výchovu. Ta u nás po roce 1989 ustoupila výrazně do pozadí, na čemž se podepsala i její ideologizace v předchozím režimu. Není žádných pochyb, že jedinec s žádoucími morálně-volnými vlastnostmi je náchylný ke korupci v mnohem menší míře v porovnání s jedincem bez nich. Proto by bylo vhodné morální výchovu zahrnout do kurikulárních dokumentů (tj. do rámcových vzdělávacích programů a do školních vzdělávacích programů). Při jejím uskutečňování by bylo možno využít jak

¹⁰⁹ *Majetková příznání politiků bude kontrolovat 20 úředníků, schválila vláda* [online]. 29. července 2015. [cit. 2016-04-24]. Dostupné z: <Zdroj: http://zpravy.idnes.cz/majetkova-priznani-politiku-bude-kontrolovat-20-uredniku-schvalila-vlada-1qy-/domaci.aspx?c=A150729_163649_domaci_aha>

¹¹⁰ SOMR, M. *Statě ke studiu sociologie, profesní etiky, filozofie výchovy a reformního školství*. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2009, s. 22.

¹¹¹ PUTNOVÁ, A., SEKNIČKA, P. *Etické řízení ve firmě: nástroje a metody: etický a sociální audit*. 1. vyd. Praha: GradaPublishing, 2007, s. 77.

metod přímých, tak i metod nepřímých. Metody přímé je možno uplatňovat i v běžném životě a jedná se zejména o metody požadavku a příkazu, přesvědčování a vysvětlování, příkladu a hodnocení. Tyto metody by mohli uplatňovat i politici mezi sebou navzájem. Z nepřímých metod je možno zmínit hru, diskusi, kooperativní vyučování či projektovou metodu.¹¹² Rovněž v případě mravní výchovy lze předpokládat, že pokud bude úspěšně realizována, tak dojde u nás jak ke zlepšení v oblasti korupce, tak i politické kultury.

¹¹²VESELÁ, Z. a kol. *Mravní nemoci mládeže a jejich prevence: sborník příspěvků z 6. konference ČPdS 9. října 1997 Brno*. Vyd. 1. Brno: Konvoj, 1998, s 35 až 38.

ZÁVĚR

Cílem této práce bylo vymezit dva základní pojmy, které prolínají celou prací, a to pojmy „korupce“ a „politická kultura“. Za tím účelem byla vypracována literární rešerše, která oba pojmy objasňuje. Dalším cílem bylo zjistit, do jaké míry korupce podle subjektivního názoru respondentů ovlivňuje politickou kulturu u nás. Tato otázka stála v centru pozornosti kvantitativně zaměřeného výzkumného šetření.

Ve vztahu k pojmu „korupce“ bylo uvedeno, že definice tohoto pojmu se od sebe i poměrně výrazně odlišují. Není to však nijak překvapující, neboť pro jev tak různorodý a dynamický, jakým korupce bezesporu je, lze nalézt či formulovat univerzální definici jen velmi obtížně. V obecné rovině je možno konstatovat, že jde o společenský vztah mezi subjektem, jenž nabízí nebo poskytuje určitou úplatu či prospěch (jedná se o uplácejícího) a subjektem, jenž úplatu nebo prospěch vyžaduje či přijímá (zde jde o upláceného). Aby se jednalo o korupci, musí být splněna podmínka, že mezi prospěchem a výhodou existuje zřejmý příčinný vztah. Chápání korupce je ovlivňováno celou řadou faktorů. Vedle územních vlivů, popřípadě vlivů politických, je třeba zmínit rovněž mravní stav společnosti a v neposlední řadě i individuální přístup a zkušenosti toho kterého jedince. Není proto nijak překvapující, že to, co je míněno jako motivační složka platu, odměna úředníka dosazeného státem do dozorčí rady apod., mohou někteří jedinci vnímat coby státem chráněné a organizované korupční jednání.

Pod pojmem „politická kultura“ je možno rozumět určité hodnotící kritérium kvality politického chování občanů a jejich politických představitelů a zástupců v řízení státních institucí, respektive politických elit, v nejrůznějších situacích veřejného života, v uspokojování zájmů a potřeb občanů, ve fungování politického systému a v utváření jednak vzájemných vztahů mezi občany, jednak vztahů mezi nimi a politickými elitami. Pojem „politická kultura“ zahrnuje i soubor poznatků, hodnot, preferencí a symbolů, jež vytvářejí subjektivní postoj občanů coby jednotlivců k politickému jednání v určitých politických a sociálních vztazích, a které utvářejí politické jednání samotných politických elit.

V souvislosti se zpracováním této práce bylo provedeno kvantitativní výzkumné šetření za využití dotazníku. Cílem tohoto výzkumného šetření bylo identifikovat, zda podle názoru respondentů korupce ovlivňuje politickou kulturu či nikoliv. Prováděným výzkumným šetřením byla ověřována platnost celkem čtyř hypotéz. Hypotéza 1, která měla znění: „Více než 60 % respondentů se domnívá, že úroveň politické kultury u nás je dobrá.“ byla

verifikována s negativním výsledkem. Hypotéza 2, jež byla formulována „Více než 40 % respondentů se ve svém životě osobně setkala s korupcí.“, se rovněž nepotvrdila. Hypotéza 3 znění „Více než 60 % respondentů má za to, že korupce má vliv na politickou kulturu.“ také nebyla ověřena s kladným výsledkem. Až teprve hypotéza 4 znění „Vliv korupce na politickou kulturu je ze strany více než 60 % respondentů vnímán negativně.“ byla ověřena s kladným výsledkem. Ačkoliv se nepotvrdila hypotéza 3, výzkumné šetření zjistilo, že podle nadpoloviční většiny dotazovaných má korupce vliv na politickou kulturu u nás. Jak dále vyplynulo z kladně verifikované hypotézy 4, tento vliv je ze strany respondentů vnímán jako negativní.

Závěrem je třeba poukázat na spojitost tématu se sociální pedagogikou. Ta je ve svém užším pojetí zaměřena na sociálně patologické jevy (nebo též rizikové chování), kam problematika korupce bezpochyby spadá, jakož i na jedince a skupiny představující pro společnost riziko. Relevantní je však ve vztahu k problematice korupce i širší pojetí sociální pedagogiky, které se zaměřuje na populaci jako celek. Zde se jedná jak o odstraňování nežádoucích projevů chování, nýbrž i o posilování žádoucích složek životního způsobu. Prostředkem k tomuto je mimo jiné i výchova a vzdělávání.¹¹³

¹¹³ Srovnej PROCHÁZKA, M. *Sociální pedagogika*. Vyd. 1. Praha: GradaPublishing, 2012, s. 66 a 67 a KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, s. 42 a 43.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. ADAMOVIÁ, K. a kol. *Politologický slovník*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2001. ix, 284 s. ISBN 80-7179-469-4.
2. ADAMOVIÁ, K., KRÍŽKOVSKÝ, L. *Politologie*. Vyd. 1. Praha: Codex, 1997, 381 s. ISBN 80-85963-22-1.
3. ALMOND, G. A., VERBA, S. *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*. London: SAGE Publications, 1989. 379 s. ISBN 0-8039-3558-7.
4. BERG-SCHLOSSER, D., STAMMEN, T. *Úvod do politické vědy*. Vyd. 1. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 2000. 372 s. ISBN 80-86130-09-6.
5. BOROVIČKA, V. *Hříšní papežové*. Vyd. 1. Praha: Erika, 2003. 169 s. ISBN 80-7190-122-9.
6. BROKLOVÁ, E. *Politická kultura německých aktivistických stran v Československu 1918-1938*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1999. 144, 48 s. ISBN 80-7184-760-7.
7. ČERMÁK, J., ČERMÁKOVÁ, K. *Slovník latinských citátů: 4328 citátů s českým překladem a výkladem*. Vyd. 2. Praha: Knižní klub, 2010. 543 s. ISBN 978-80-242-2745-0.
8. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Obyvatelstvo podle pohlaví a hlavních věkových skupin* [online]. Nedatováno. [cit. 2016-04-21]. Dostupné z: <<https://www.czso.cz/documents/10180/20556865/300002151101.pdf/8de26f96-dadf-43f6-b6c5-459970dbea9d?version=1.0>>.
9. DANČÁK, B., HLOUŠEK, V., ŠIMÍČEK, V. *Korupce: projevy a potírání v České republice a Evropské unii*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2006. 309 s. ISBN 80-210-4062-9.
10. DAVID, V., NETT, A. *Korupce v právu mezinárodním, evropském a českém*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2007. ix, 345 s. ISBN 978-80-7179-562-9.
11. DUFKOVÁ, I., ZLÁMAL, J. *Korupce*. Praha: Střední policejní škola Ministerstva vnitra, 2005. 69 s. ISBN 80-239-5687-6.
12. ELKINS, J. D., SIMEON, B. E. A Cause in Search of Its Effect, or What Does Political Culture Explain? In: *Comparative Politics*, 1979, Vol. 11, No. 2, s. 127 až 145.

13. FABIAN, J. *Zeman v exkluzivním průzkumu: Rozděluje národ! A zdravotně na to nemá, vzkazuje třetina lidí* [online]. 22. listopadu 2014. [cit. 2016-04-22]. Dostupné z: <http://www.blesk.cz/clanek/zpravy-politika/287312/zeman-v-exkluzivnim-pruzkumu-rozdeluje-narod-a-zdravotne-na-to-nema-vzkazuje-tretina-lidi.html?utm_source=blesk.cz&utm_medium=copy>.
14. FRIČ, P. a kol. *Korupce na český způsob*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství G plus G, 1999. 302 s. ISBN 80-86103-26-9.
15. CHMELÍK, J., TOMICA, Z. *Korupce a úplatkářství*. Praha: Linde, 2011. 283 s. ISBN 978-80-7201-866-6.
16. CHMELÍK, J. a kol. *Pozornost, úplatek a korupce*. Praha: Linde, 2003. 222 s. ISBN 80-7201-434-x.
17. JANDOUREK, J. *Slovník sociologických pojmů: 610 hesel*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2012. 258 s. ISBN 978-80-247-3679-2.
18. JANDOUREK, J. *Úvod do sociologie*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003. 232 s. ISBN 80-7178-749-3.
19. KARKLINS, R. *The system made me do it: Corruption in Postcommunist Societies*. New York: M. E. Sharp, 2005. 230 s. ISBN 0-7656-1634-3.
20. KLICPEROVÁ-BAKER, M. a kol. *Demokratická kultura v České republice: občanská kultura, étos a vlastenectví ze srovnávacího pohledu*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2007. 285 s. ISBN 978-80-200-1433-7.
21. KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008. 215 s. ISBN 978-80-7367-383-3.
22. *Majetková přiznání politiků bude kontrolovat 20 úředníků, schválila vláda* [online]. 29. července 2015. [cit. 2016-04-24]. Dostupné z: <Zdroj:http://zpravy.idnes.cz/majetkova-priznani-politiku-bude-kontrolovat-20-uredniku-schvalila-vlada-1qy-/domaci.aspx?c=A150729_163649_domaci_aha>
23. MAURO, P. Corruption and Growth. In: *Quarterly Journal of Economics*. 1995, roč. 110, č. 3, s. 681 až 712.

24. MORRIS, S. D. Formsofcorruption. In: *CESifo DICE Report*, 2011, 2, s. 10 až 14. Dostupné také z: <https://www.cesifo-group.de/portal/page/portal/A73A746412CB632CE04400144FAFB1DA>.
25. NYE, J. S. Corruption and PoliticalDevelopment: A Cost-Benefit Analysis. In: *AmericanPolitical Science Review*, 1967, vol. 61, 2, s. 417 až 427.
26. *Odhad neefektivně vynaložených veřejných zdrojů ve veřejných zakázkách v České republice 2004* [online]. Praha: Transparency International, 2007. [cit. 2016-01-07]. Dostupné z: http://www.transparency.cz/wp-content/uploads/vz_odhad_neefektivita.pdf.
27. *Ottův slovník naučný nové doby: dodatky k velikému Ottovu slovníku naučnému. Díl 3, sv. 2. Konkurs - Majo*. Praha: J. Otto, 1935. S. 715 až 1391.
28. PAVEL, J. *Ukazatele transparentnosti trhu veřejných zakázek v České republice* [online]. Praha: Transparency International - Česká republika, říjen 2006. [cit. 2016-01-07]. Dostupné z: http://transint.xred.cz/doc/vz_index_transparentnosti_metodika.pdf.
29. PECKA, E. a kol. *Politická kultura v ČR*. Vyd. 1. Praha: Vysoká škola ekonomická, 2000. 221 s. ISBN 80-245-0017-5.
30. PECKA, E. *Sociologie politiky*. Vyd. 1. Praha: GradaPublishing, 2010. 240 s. ISBN 978-80-247-2793-6.
31. PEHE, J. *Politická kultura v České republice* [online]. 27. října 1997. [cit. 2015-12-25]. Dostupné z: <http://www.pehe.cz/clanky/1997/politicka-kultura-v-ceske-republice>.
32. PETROVSKÝ, K. *Korupce po česku, aneb, Korupce očima průměrného Čecha*. Vyd. 1. Praha: Eurolex Bohemia, 2007. 192 s. ISBN 978-80-86861-94-4.
33. PETRUSEK, M. (red.) a kol. *Velký sociologický slovník. I, A-O*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996. 747 s. ISBN 80-7184-164-1.
34. POLLACK, D., JACOBS, J., MÜLLER, O., PICKEL, G. (eds.) a kol. *Politicalculture in post-communistEurope: attitudes in newdemocracies*. Burlington: AschgatePublishingCompany, 2003. 288 s. ISBN 0-7546-1969-9.

35. POPE, J. (ed.) *The TI Source Book 2000. The elements of a national integrity system*. Berlin: Transparency International, 2000. 360 s. ISBN 3-980 5657-8-5. Dostupné také z: <http://archive.transparency.org/content/download/2439/14493/file/sourcebook.pdf>.z ip.
36. PROCHÁZKA, M. *Sociální pedagogika*. Vyd. 1. Praha: GradaPublishing, 2012. 203 s. ISBN 978-80-247-3470-5.
37. PROROK, V., LISA, A. *Politologie*. 1. vyd. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2003. 223 s. ISBN 80-86473-31-7.
38. PUTNOVÁ, A., SEKNIČKA, P. *Etické řízení ve firmě: nástroje a metody: etický a sociální audit*. 1. vyd. Praha: GradaPublishing, 2007. 166 s. ISBN 978-80-247-1621-3.
39. PYE, L. W., VERBA, S. (eds.). *Political Culture and Political Development*. New Jersey: Princeton University Press, 1965. 574 s.
40. RADUŠEVIČ, M., HAVLIGEROVÁ, J. *Rozhovor HN o korupci: Statistická čísla o korupci nejsou vycucaná z prstu* [online]. Praha: Hospodářské noviny, 12. dubna 2002. [cit. 2016-01-07]. Dostupné z: <<http://archiv.ihned.cz/c1-10937930-rozhovor-hn-o-korupci-statisticka-cisla-o-korupci-nejsou-vycucana-z-prstu>>.
41. REJZEK, J. *Český etymologický slovník*. 2., nezměn. vyd. Voznice: Leda, 2012. 752 s. ISBN 978-80-7335-296-7.
42. SEKOT, A. *Úvod do sociální patologie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2010. 193 s. ISBN 978-80-210-5261-1.
43. SCHIESER, J. Korupce je opět o stupeň výš. In: *Hospodářské noviny*, 12. dubna 2002.
44. SKOVAJSA, M. Klasická koncepce politické kultury v díle Gabriela A. Almonda. *Politologická revue*, 2005, č. 2, s. 3 až 26.
45. SKOVAJSA, M. *Politická kultura: přístupy, kritiky, uplatnění ve zkoumání politiky*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2006. 207 s. ISBN 80-246-1136-8.
46. *Slovník pojmů* [online]. © Copyright 2012 – 2016 Survio. [cit. 2016-03-20]. Dostupné z: <<http://www.survio.com/cs/slovník-pojmu>>.

47. SOMR, M. *Statě ke studiu sociologie, profesní etiky, filozofie výchovy a reformního školství*. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2009. 122 s. ISBN 978-80-7394-189-5.
48. *Společně proti korupci. Protikorupční manuál pro občany* [online]. Praha: Ministerstvo vnitra, 2011. [cit. 2015-12-29]. Dostupné z: <<http://www.mvcr.cz/soubor/manual-protikorupcni-manual-pro-obcany-jednostranny-tisk.aspx>>.
49. ŠILEROVÁ, Z. Politická kultura v České republice. In: *Politická revue*. 2005, 1, s. 145 až 161.
50. ŠKODOVÁ, M. *Politická kultura: koncept a mínění české veřejnosti* [online]. Ne-datováno. [cit. 2016-04-21]. Dostupné z: <http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c3/a3968/f11/100072_s_POLIT.KULTURA.pdf>.
51. ŠTÍČKA, M. a kol. *Korupce a protikorupční politika ve veřejné správě*. Praha: Transparency International - Česká republika, 2008. 212 s. ISBN 978-80-87123-04-1.
52. ŠUBRT, J. a kol. *Soudobá sociologie. IV, Aktuální a každodenní*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2010. 383 s. ISBN 978-80-246-1789-3.
53. TAUCHEN, J., SCHELLE, K. (eds.) *Korupce - včera a dnes: (sborník z kolokvia pořádaného katedrou dějin státu a práva Právnické fakulty Masarykovy univerzity a TheEuropean Society forHistoryofLaw)*. Vyd. 1. Ostrava: KeyPublishing, 2013. 224 s. ISBN 978-80-7418-177-1.
54. *Transparency International: How do you define corruption?* [online]. © Transparency International, 2015. [cit. 2015-12-29]. Dostupné z: <<http://www.transparency.org/what-is-corruption/>>.
55. *Transparency International: Our history* [online]. © Transparency International, 2015. [cit. 2015-12-29]. Dostupné z: <<http://www.transparency.org/whoweare/history>>.
56. *Trendy Česka – Korupce v České republice* [online]. TNS AISA s.r.o., 15. prosince 2015. [cit. 2016-04-21]. Dostupné z: <<http://simar.cz/clanky/trendy-ceska-korupce-v-ceske-republice.html>>.

57. VESELÁ, Z. a kol. *Mravní nemoci mládeže a jejich prevence: sborník příspěvků z 6. konference ČPdS 9. října 1997 Brno*. Vyd. 1. Brno: Konvoj, 1998. 204 s. ISBN 80-85615-70-3.
58. *Vládní program boje proti korupci: Příloha k usnesení vlády ze dne 17. února 1999 č. 125* [online]. Nedatováno. [cit. 2016-01-07]. Dostupné z: <http://kormoran.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/37116E873678ACFFC12571B6006D4474>.
59. VOLEJNÍKOVÁ, J. *Korupce v ekonomické teorii a praxi*. Praha: ProfessConsulting, 2007. 390 s. ISBN 978-80-7259-055-1.
60. Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon.
61. Zákon č. 159/2006 Sb., o střetu zájmů, ve znění pozdějších předpisů.
62. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
63. *Zločin a spravedlnost: řešení problematiky mezinárodní kriminality* [online]. © 2005 UNIC Praha. [cit. 2016-01-07]. Dostupné z: <<http://www.archiv.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=711>>.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

aj. a jiné

apod. a podobně

Sb. Sbírka zákonů

SEZNAM OBRÁZKŮ

- Obrázek 1** Složení výběrového souboru podle pohlaví respondentů
- Obrázek 2** Složení výběrového souboru podle nejvyššího dosaženého vzdělání
- Obrázek 3** Celkové vnímání politické kultury u nás ze strany respondentů
- Obrázek 4** Politici s nejlepší politickou kulturou u nás
- Obrázek 5** Politici s nejhorší politickou kulturou u nás
- Obrázek 6** Rozšíření korupce u nás podle názoru respondentů
- Obrázek 7** Osobní zkušenost respondentů s korupcí
- Obrázek 8** Míra ovlivnění politické kultury u nás korupcí
- Obrázek 9** Způsob ovlivnění politické kultury korupcí
- Obrázek 10** Názory respondentů na další působení zkorumpovaného politika v politice
- Obrázek 11** Názory respondentů na možnosti omezení vlivu korupce na politickou kulturu u nás

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Typy politické kultury podle Almonda a Verby

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I Použitý dotazník

PŘÍLOHA P I: POUŽITÝ DOTAZNÍK

Vážená paní, vážený pane.

Dovoluji si Vám předložit k vyplnění tohoto dotazníku, jehož smyslem je získání dat k mojí bakalářské práci na téma „Korupce a její vliv na politickou kulturu“. Jedná se o dotazník zcela anonymní. Kromě poslední otázky je možno označit zakroužkováním příslušného písmene pouze jedinou otázku.

1.) Jsem:

a) muž

b) žena

2.) Jaký je Váš věk? Uveďte číslicí: _____

3.) Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

a) základní

b) středoškolské s výučním listem

b) středoškolské s maturitou

d) vyšší odborná škola

e) vysokoškolské

f) jiné

4.) Politickou kulturu u nás celkově hodnotím jako:

a) velmi dobrou

b) spíše dobrou

c) spíše špatnou

d) velmi špatnou

e) nevím/nejsm schopn-schopna posoudit

5.) Kteří z politiků mají podle vás nejlepší politickou kulturu u nás?

- a) představitelé místních (obecních) samospráv
- b) představitelé krajských samospráv
- c) poslanci
- d) senátoři
- e) členové vlády
- f) prezident
- g) politické strany a hnutí

6.) Kteří z politiků mají podle vás nejhorší politickou kulturu u nás?

- a) představitelé místních (obecních) samospráv
- b) představitelé krajských samospráv
- c) poslanci
- d) senátoři
- e) členové vlády
- f) prezident
- g) politické strany a hnutí

7.) Jak moc je podle vás u nás rozšířena korupce?

- a) velmi rozšířená
- b) málo rozšířená
- c) neexistuje vůbec
- d) nevím/nejsem schopen-schopna posoudit

8.) Setkal/a jste se v životě přímo Vy sám/sama s korupcí?

- a) ano, jednou
- b) ano, vícekrát
- c) ne, nesetkala
- d) nevím, nejsem schopen/schopna posoudit

9.) Do jaké míry podle Vás korupce ovlivňuje politickou kulturu u nás?

- a) velmi ovlivňuje
- b) spíše ovlivňuje
- c) spíše neovlivňuje
- d) vůbec neovlivňuje
- e) nevím, nejsem schopen/schopna posoudit

10.) Jak podle Vás ovlivňuje korupce politickou kulturu?

- a) jednoznačně pozitivně
- b) spíše pozitivně
- c) spíše negativně
- d) jednoznačně negativně
- e) nevím, nejsem schopen/schopna posoudit
- f) nijak

11.) Jak souhlasíte s následujícím tvrzením: „V případě prokázání korupčního jednání by měl dotyčný politik odejít z politiky.“

- a) rozhodně souhlasím
- b) spíše souhlasím
- c) spíše nesouhlasím
- d) určitě nesouhlasím
- e) nevím, nejsem schopen/schopna posoudit

12.) Jakým způsobem (způsoby) by bylo možno omezit vliv korupce na politickou kulturu u nás?

- a) přísnější trestní postih korupce
- b) majetková přiznání politiků
- c) etický kodex politiků
- d) lepší mravní výchova ve společnosti
- e) odchod zkorumpovaných politiků z politiky
- f) testy spolehlivosti politiků
- f) něco jiného (uved'te):

Děkuji za Váš čas. Petr Bartuška